Ը. ՏԱՐԻ 2180 — ԹՈՒԱԿԱՆ ՀԱՅՈՑ 13 ԱՀԵԿԱՆ 4383 — 20 ԱՊՐԻԼ 1891 — 23 ՐԱՄԱԶԱՆ 1308 — ՍԻԱԳ ՇԱԲԱԹ

40 ՓԱՐԱ

ՆԱՄԱԿ ԿԱՄ ՈՐԵՒԷ ԽՆԴՐՈՒԹԻՒՆ ՊԷՏՔ Է ՈՒՂՂԵԼ ԱՌ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԱՐԵՒԵԼՔ ՕՐԱԳՐԻ Ղալաթիա, Կ. Պոլիս

درعليەدە غلطەدە نورادونكيان خانندە آرەولك

غزتەسى ادارەسنە

Direction du journal AREVELK
Galata, CONSTANTINOPLE

ԱՐԵՒԵԼՔ
ՕՐԱԳԻՐ
ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԱԶԳԱՅԻՆ

40 ՓԱՐԱ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Կ. Պոլսոյ համար, Տարեկան	150
» » Վեցամսեայ	75
» » Եռամսեայ	40
Օտար երկիրներ, Տարեկան	56
» » Վեցամսեայ	28
Ընթեր թուղթի վրայ ..., Տարեկան	Օսմ. Ոսկի 2
Գաւառաց ...	Ղրշ. 50

Les annonces sont reçues AUX BUREAUX DU JOURNAL

Կ. ՊՈԼԻՍ, ԱՊՐԻԼ 20/2 ՄԱՅԻՍ

ԱԶԳԱՅԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՄԱԿԱՐ Ա.

ԻՒՐ ԿԵՆՍԱԳՐՈՒԹԻՒՆ. — ԻՒՐ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍՈՒԹԻՒՆ. — ՎԵՐՋԻՆ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆՔ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ

Դ.

Երբ, Հոգելոյս Տ. Ներսէս Պատրիարքի կաթողիկոսական ընտրութենէ հրաժարման վրայ, Ջարը բեկանեց 1884 մայիսի կաթողիկոսական ընտրութիւնը, Սինոդը նոր ընտրութեան համար շրջաբերականներ հանեց, ըստ Պոլաժենիոյ «տարեւոր միջոց» նշանակելով, այսինքն՝ նոր ընտրութիւնն 1885 տարւոյ ապրիլ 17ին թողլով.

1884ին, ընտրութեան հրաւիրագիրք Կ. Պոլսոյ ռուսական դեսպանատունէն յանձնուած էին ի Պատրիարքարան՝ գաւառները ղրկուելու իւրաքանչիւր թեմին. Որովհետեւ 1884ին Ազգային Ժողովն՝ ի դիմաց գաւառացւոց ժամանակցելով կաթողիկոսի ընտրութեան՝ հրաւիրագրերն իրենց պոլաժենական ազդեցութիւն չունեցան, 1885ին Սինոդի հրաւիրագիրք ուղղակի գաւառները ղրկուեցան՝ հեւպատոսաց ձեռամբ յանձնուելու Առաջնորդներուն. Կ. Պոլսոյ թեմին ուղղեալ հրաւիրագիրը Ռուսիոյ դեսպանատունէն յանձնուեցաւ Պատրիարքական Տեղապահին, և Երուսաղեմի հանգուցեալ Տ. Եսայի Պատրիարք նոյն պահուն Կ. Պոլիս գտնուելով, Երուսաղեմի Միաբանութեան սահմանեալ հրաւիրագիրը Ն. Սրբազնութեան տրուեցաւ. Այս առաջին նշան պոլաժենական տրամադրութեանց ճշդիւ գործադրման՝ ոչ նուազ սրտայուզութիւն պատճառեց Կ. Պոլսոյ ազգային շրջանակաց մէջ 1885ի գարնան.

Արդէն, ինչպէս ժամանակ մը ետքն երեւցաւ Կաւկասիոյ Փոխարքայութեան քաղաքական դիւանին պետ Պառոն Նիքոլայի հաշակաւոր Տեղեկագրէն, որոյ Աբէ-Եւէ+ի մէջ անակնկալ իմն հրատարակութիւն ճշմարիտ յայտնութիւն մ'եղաւ, ռուս կառավարութիւն այս անգամ՝ 1885ին՝ որոշած էր ճշդիւ գործադրել Պոլաժենիոյ ինչ ինչ տրամադրութիւններ, որք ո՛ և իցէ նկատումով կամ հանգամանքով աւելի կամ նուազ մեռեալ տառ մնացեր էին ցայնվայր.

Ազգային Ժողով մարտ 1ին գումարելով ի ներկայութեան 52 երեսփոխանաց, վեցի դէմ միաձայնութեամբ տուաւ հետեւեալ որոշում.

1. Ազգային Ժողովը կաթողիկոսական ընտրութեան կը մասնակցի 1884ի եղանակին համեմատ.

2. Համագումար Ժողովոյ և Ազգային

[…]

ԹԵՐԹՕՆ ԱՐԵՒԵԼՔԻ

ԷՄԻԼ ՌԻՇՊՈՒՐ

ԽԵԼԱԳԱՐԸ

ՄԱՍՆ ԵՐՐՈՐԴ

ՓՐԿՈՒԹԻՒՆ

—Բայց ատիկա անկարելի է, պարոն. ոչ, չեմ կրնար հաւատալ . . .

Խօսքն ընդմիջեց սպասաւոր մը, շքեղ հագուած, որ դուռը բանալով ըսաւ.

—Պարոններ, սալոնին մէջ ձեզ կը սպասեն.

[…]

13ի Նոտին մէջ ոկսաւ նկատ առնուլ այս դժուար կացութիւն, և իւր վիճաբանութիւնք տևեցին մինչև Նոյմ. 1, նոյն միջոցին ուրիշ ամեն խնդիր մոռացութեան տալով, և բուռն գրգռում պատճառելով հանրային մտաց։

Անդին՝ ուրիշ տեսարան ի Թիֆլիս, ուր՝ սեպտ. 10ին ընդունելով Էջմիածնէ եկած հրաւիրակները՝ Նոր Կաթողիկոսն իւր առաջին յայտարարութիւն կ'ընէր սա բառերով.

«Ձեր պատուաւոր հրաւիրակութիւնն արդէն կը յիշեցնէ ինձ այն ծանր ծանր հայրապետական պարտաւորութիւններն, զորս Երկինք դրին ինձ վերայ. ես ի նկատի ունելով իմ ծերութեան հասակ և իմ անձնական տկարութիւն, չեմ վստահանար խոստանալ թէ կարեմ լիովին լցուցանել Ս. Եկեղեցւոյ և սիրելի Ազգիս բազմակողմանի պահանջքն և պիտոյք. բայց եթէ այն Տիրական ձայնն որ երբեմն կը քաջալերէր զՄրբազան առաքեալն Պօղոս խրախուսէ և զիս յասելն «Շատ են քեզ շնորհք իմ, զի զօրութիւն իմ ի տկարութեան կատարի», այն ժամանակ յուսամ թէ Աստուածային օժանդակութեամբ կարեմ մասնաւորապէս արդարացուցանել Ազգի և Եկեղեցւոյ յոյսն և ակնկալութիւնքն։ Ուրեմն կը խնդրեմ աղօթեցէք առ Աստուած զօրացնել իմ հոգեկան և մարմնական կարողութիւնքս, որպէս զի լինիմ միակ առանց ամօթոյ առաջի Աստուծոյ, առաջի Ազգիս Հայոց, և առաջի առաքելական Ս. Եկեղեցւոյ Նորին։»

Ազգ. Ժողովոյ սեպտ. 20ի նստին մէջ, Ամեն. Տ. Յարութիւն Ս. Պատրիարք Հայրն ազգու կոչում ըրաւ երեսփոխան տեարց շրջահայեցութեան, յիշեցնելով թէ «Մակար Սրբազան եւս եկեղեցականաց ընտրելին էր, և եկեղեցականք Ազգինն են և անոր հոգեւոր իշխանութիւնը կը կազմեն։ Եթէ եկեղեցական աւանդութեանց դիմենք, պիտի տեսնենք որ նախնի ժամանակաց մէջ շատ անգամ եկեղեցականք ի ժողով գումարուելով ընտրած են Կաթողիկոսներ, և է' որ աշխարհականք մասնակցեր են այդ ընտրութեան և է' որ չեն մասնակցած ու տիրող իշխանութիւնը ճանչած և վաւերացուցած է ընտրեալ եպիսկոպոսը։

«Անձի խնդիր չունինք մեք. Մակար Սրբազան եւս ստացած է Ընտրողական Ժողովոյ մեծամասնութեան քուէն, և յանձին իւր չի կրեր արգելք մը Ամենայն Հայոց Հայրապետ լինելու։ Եթէ ունինք ցաւ մը, գիտողութիւն մը, Պալաժենիոյ դէմ, հանդարտութեամբ խորհինք և Նորընտիր Կաթողիկոսին միջոցաւ միայն ջանանք դարման տանիլ իրաց վիճակին, և լսելի ընել տալ մեր ձայնն, որպէս զի ապագային մէջ այս տեսակ յուզման առիթ չտրուի։ Ցանձնաժողով կարգելու առաջարկ կը լինի. բայց պէտք չէ որ այս կերպով երկարաձգի մեր որոշումն։ Ես՝ իբր Պատրիարք Թուրքիոյ Հայոց և իբր եպիսկոպոս օծեալ ի Ս. Էջմիածին՝ իմ ուխտիս հակառակ կը նկատեմ թոյլ տալ որ մէկ շաբաթէն աւելի երկարաձգի Վեհ. Կաթողիկոսի ընդունելութիւնը։»

Վեհ. Մակար Կաթողիկոս Թիֆլիսէ մեկնելով հոկտ. ի սկիզբն. Օտեսայի, Պալթուայի և Տփղիսի ճամբով ուղեւորեցաւ յԷջմիածին, ամենուրեք մեծաշուք ընդունելութիւններ գտնելով թէ՛ հայ ժողովրդէն և թէ քաղաքային և զինուորական իշխանութեանց կողմէ։ Ի Տփղիս, երբ Վանքի Մայր Եկեղեցին մտաւ, պատասխանելով ջերմական առաջնորդ Արիստակէս եպիսկոպոս Սեդրակեանի բանախօսութեան, ըսաւ թէ «ինք ի խնդիր չէր եղած Հայրապետական Գահուն, և մինչեւ իսկ անցեալ տարի հրաժարած էր ընտրելութենէ, և եթէ այս տարի կ'ընդունի զայդ բարձր պաշտօն, Օգոստափառ Ինքնակալի կամաց առջեւ խոնարհելու համար է միայն»։ Բարձրագոյն հրամանաւ, տեղական իշխանութիւնք ամենուրեք մեծ պատուով ընդունեցին և մեծարեցին Նոր Կաթողիկոսն։ Հոկտ. 29ին Կաթողիկոսը ժամանեց Էջմիածին։

Եւ երկու օր ետքը, Նոյմ. 1ին, Թուրքիոյ Հայոց Ազգային Ժողովն իւր վերջնական վճիռը կուտար պատմական նստի մը մէջ։

Ձ8. Մակար Կաթողիկոս ճանչելո՞ւ թէ չճանչելու խնդիրն աւելի քան երեք ամիսէ հետէ կը ծեծուէր հրապարակին վրայ, իբր օրինական, պատմական, եկեղեցական և քաղաքական քառեակ հանգամանօք, և արդէն գրուած էր Ազգ. Ժողովոյ և իւր Ցանձնաժողովոյ բազմաթիւ նիստերն։ Երկուստեք մեծ ճիգեր կը թափուէին, համակերպութեան կուսակիցք մերժումը նո՛յնքան վնասակար համարելով Հայ Եկեղեցւոյ շահուց՝ որքան մերժման կուսակիցք կ'ըսէին թէ համակերպութիւնը կրնար վնասակար լինել նոյն շահուց։ Կաթողիկոսական Ցանձնաժողովն երկու տեղեկագրեր բերած էր, մեծամասնութեան տեղեկագիր և փոքրամասնութեան տեղեկագիր, այս վերջինը մերժման եզրակացնող։ Պերճախօսութեան հեղեղներ հոսելէն ետքն, Ազգ. Ժողովը փոքրամասնութեան եզրակացութեանց տրուած 16 քուէից դէմ 42 քուէիւ ընդունեց իւր Ցանձնաժողովոյն մեծամասնութեան տեղեկագրոյն հետեւեալ եզրակացութիւններն.

Ա. Համակերպիլ բացառապար Տ. Մակար Արքեպիսկոպոսի կաթողիկոսացման, ապագային օրինակ չհամարուելու պայմանաւ, և ըստ սովորութեան յիշատակել յեկեղեցիս, յետ օծման հանդիսի, Նորին Բարձր Սրբազնութեան իբրեւ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի անունն։

Բ. Մատուցանել այժմէն յատուկ պաշտօնագրով առ Ամեն. Սրբազնութիւն Նորին՝ Թուրքիոյ Հայոց բաղձանքներն ի պահպանութիւն ոգւոյ և միութեան Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ, որպէս ծրագրեալ և տեղեկագրեալ է Ժողովէս նախընթաց 1883 թուականին, խնդրելով ի Նորին Բարձրութենէ որ շնորհ ընէ գումարել անյապաղ ընդ Իւր նախագահութեամբ մի Համազգային Ժողով, որ ձեռնհասութիւն ունենայ տնօրինելու զարժանն առ այն։

Գ. Վերապահել իւր ազատութիւնն, եթէ հակառակ իւր արդար ակնկալութեանց չհարթուին ներկայ դժուարութիւնք, և եթէ Թուրքիոյ Հայերն յապագային յուսախաբ գործելու դժբախտ հարկէն չազատին։

Ներկայ երեսփոխանաց թիւն էր 65. Զորս երեսփոխանք ձեռնպահ մնացին, և երեք երեսփոխանք տարբեր առաջարկներ մատուցին։

Ռուսիոյ Հայոց մէջ՝ Սինոդին տնօրինութեամբ՝ արդէն քանի շաբաթներէ ի վեր սկսած էր Նոր Կաթողիկոսին անուան յիշատակութիւնը Ս. Պատարագի մէջ, և այն օրն ուր Ազգ. Ժողովն իւր վերջնական որոշում կուտար, Էջմիածնէն առ Ամեն. Ս. Պատրիարք Հայրն եկած հեռագիր մը կը ծանուցանէր թէ կաթողիկոսին օծումը Նոյմ. ի 10ին պիտի կատարուէր, առ որ կը հրաւիրուէին փափաքողք Թուրքիոյ Հայոց կեդրոնէն։ Ազգ. Ժողովոյ քուէին վրայ, առաջին անգամ լինելով, Ամեն. Ս. Պատրիարք Հայրն և Վարչութիւնը խնդակցական հեռագրեր ղրկեցին Նորընտիր Կաթողիկոսին, որ, բառեցաւ, Ազգ. Ժողովոյ սոյն քուէով Թուրքիոյ Հայոց կողմէ ընդունուած և կերպիւ իւիք անոնց կողմէ եւս ընտրուած կրնար համարուիլ։ Օծման արարողութիւնը մեծահանդէս փառաւորութեամբ կատարեցաւ ի ներկայութեան խուռն բազմութեան հայարնակ գաւառաց այլ և այլ կողմերէն։ Եւ նոյն օրուընէ Նոր Կաթողիկոսին անուան յիշատակութիւնն սկսաւ Թուրքիոյ Հայոց եկեղեցիներուն մէջ. (*)

Այս միջոցիս ի՞նչ էր Ռուսիոյ Հայոց կարծիքը կայսեր Վէտոյին և Մակար Կաթողիկոսի անակնկալ հաստատման վրայ.—

Ռուսիոյ Հայոց համար խնդիրն ո՛չ թէ սկզբունքի այլ անձի խնդիր մ'էր։ Օրինական մասին մեր մտահոգութիւնները չէին յայտներ անոնք. խնդրոյն վրայ հրապարակաւ վիճաբանելու համար մեր դիւրութիւնը չունէին, զի կայսերական հաւանեալ կանոն մը առջեւ կը գտնուէին, որուն դէմ վարուիլ «օրինօք նախատեսեալ յանցաւորութիւն» մ'էր, ըստ բացատրութեան Աժէմեան առաջնորդ Պարգեւանց եպիսկոպոսին։ Բայց Ռուսիոյ Հայոց կարծիքներն յայնժամ ընդարձակօրէն կ'արտայայտուէին Անդրկովկասի թերթերուն մէջ, և այս կերպիւ գիտէինք թէ անոնք զՊալաժենիա տիրող օրէնք նկատելով, և՝ ընտրական մասին մանաւանդ՝ շատ ժողովրդական, ազատական և հայ եկեղեցւոյ լաւագոյն սովորութեանց համաձայն օրէնք մը, օրինաւոր կաթողիկոս կը համարէին զՄակար, քանի որ ըստ Պալաժենիոյ նշանակուած էր։ Բայց աշխարհական տարրը մեծ համարում չունէր ընդհանրապէս, և անձի տեսակէտով մանաւանդ դժգոհ էր Վէտոյի կիրառութենէն։ Իսկ Ռուսիոյ Հայոց եկեղեցական մասն ոչ իսկ այս անձնական տեսակէտով վերապահութիւն կ'ընէր, Մակարայ կաթողիկոսացումն ընդունելով իբրեւ լաւագոյն լուծում խնդրոյն. և արդէն Ջարին Հրովարտակէն ալ կ'երեւէր թէ Ն. Կ. Վեհափառութիւն առաւելապէս այս եկեղեցականութեան փափաքը կատարած էր զՄակար հաստատելով։

Իսկ Թուրքիոյ Հայոց մէջ եւս, ի սկզբան սկզբունքի խնդիրն աւելի նըկատուելէ յետոյ, համաձայնութեան կուսակցութեան լեզուն և ընթացքը գաղափարաց յեղաշրջում մը յառաջ բերին, որով ի սկզբան Մակարի կաթողիկոսացման չհամակրողներ սկսան խորհիլ թէ կարծուածին չափ դէպ լուծում մը չէր առած խնդիրն, և եթէ Մակար մարդկային նկատումներէ թելադրուած էր 1885ի ընտրութեան առթիւ, նոյն նկատումներէ զերծ չէին միւս՝ նաեւ հակամրցողք.—Բայց պատմական իրողութիւն մ'եւեթ հաստատելէ անդին, հարկ չկայ բնաւ ծանրանալ խնդրոյն այս տգեղ կողմին վրայ, մա-

(*) Մեր վերջին տասն կաթողիկոսաց օծումը կատարուած է հետեւեալ թուականներուն.

Սիմէոն	կաթող.	1763	ապրիլ	20ին.
Ղուկաս	»	1780	օգոստ.	3ին.
Դաւիթ	»	1801	ապրիլ	28ին.
Դանիէլ	»	1801	մայիս	25ին.
Եփրեմ	»	1810	նոյմ.	9ին.
Յովհաննէս	»	1831	նոյմ.	9ին.
Ներսէս	»	1846	յունիս	9ին.
Մատթէոս	»	1859	օգոստ.	15ին.
Գէորգ	»	1867	մայիս	21ին.
Մակար	»	1885	նոյմ.	10ին.

բած կիրքերը չգրգռելու համար, մանաւանդ զի ներկայ տխուր պարագայիս մէջ կարի անպատեհ կը լինէր ի նորոյ արծարծել մոռցուած վիճաբանութիւններ, որոց նորոգումէն ո՛չ Եկեղեցին ո՛չ Ազգը կրնան բան մը շահիլ։

* *

Վերջին յօդուածով մը կը խօսինք Մակար Կաթողիկոսի գործերուն վրայ։

ՎՐԻՊԱԿ. Երեկի Ազգ. Տեսութեան մէջ, Ա. սիւնակ «մտամիտ և մտախոյզ» պէտք է կարդալ մտախոհ. —«Հին պատմութիւն մ'է այս, մարդկային պատմութեան», պէտք է կարդալ «մարդկային պատմութեան».—Գ. սիւնակ, «յաստիճան բարձրագոյն վարդապետութեան» պէտք է կարդալ «ծայրագոյն»։

ԴԻՒԱՆԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

ՀԱՆԳԻՍՏ
Տ. Տ. ՄԱԿԱՐԱՅ
Ս. ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ
ՎԵՀ. ՀԱՅՐԱՊԵՏԻ ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ

ՊԱՏԱՍԽԱՆ
ԱՄԵՆ. Ս. ՊԱՏՐԻԱՐՔ ՀՕՐ ՀԵՌԱԳՐՈՅՆ

Ս. Էջմիածնի Սինոդի Ատենապետ Գեր. Տ. Երեմիա Ս. Եպիսկոպոս ի պատասխանի Ամեն. Ս. Պատրիարք Հօր ցաւակցական հեռագրոյն զոր հրատարակեցինք երէկ, հետեւեալ պատասխանն հեռագրած է՝ որ երէկ իրիկուն ժամը 11 ½ին ժամանեց ի Պատրիարքարան.

ԷՋՄԻԱԾԻՆ, 19 ապրիլ

Ս. Աթոռոյս Միաբանութիւնն Ձեր Ամեն. Սրբազնութեան իւր շնորհակալութիւնն կը յայտնէ ՆՈՐԻՆ ՍՐԲՈՒԹԵԱՆ առ Աստուած փոխմանն առթիւ յուղարկած ցաւակցական հեռագրի համար, խոստանալով հանդերձ թէ ի նախնի Հայրապետաց հաստատեալ իրաց կարգն անխախտ պահուելու և Հայ ազգին սրբազան ցանկութիւններն գոհացընելու համար զամենայն կարելին ի գործ պիտի դնէ։

ԵՐԵՄԻԱ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ

ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ
Մայր-Դիւանէ Ազգային Ժողովոյ

Ցեառն մերոյ հրաշափառ Ս. Յարութեան շնորհաւորութիւնք տեղի պիտի ունենան Ս. Զատկի երկրորդ օրն, Երկուշաբթի, 22 Ապրիլ, ժամ ճիշդ 7ին, Ազգային Պատրիարքարանի մէջ։

Հետեւաբար կը փութամք հրաւիրել Ազգային Երեսփոխանութիւնն, Վարչութեան կրօնական և Քաղաքական Ժողովներն, Ուսում. Խորհրդըներն, Թաղական խորհուրդներն, Հոգաբարձութիւններն, և այլ ազգային պաշտօնական մարմիններ որ բարեհաճին նոյն օրն որոշեալ ժամու համախմբիլ ի մեծ դահլիճն Պատրիարքարանի և ապա առաջնորդութեամբ Մայր-Դիւանի խմբովին ներկայանալ Ամենապատիւ Ս. Պատրիարք Հօր։

Մշոյ Գաւառական Ընդհանուր Ժողովն երեսփոխան ընտրած է Խաչիկեան Մեծ. Մկրտիչ էֆէնտին, որ բնիկ կարնեցի է և բնտանեօքն ի Կ. Պոլիս հաստատեալ։

Պայքենտիրի Գաւառական Ընդհանուր Ժողովն երեսփոխան ընտրած է Փոստ լրագրոյ արտօնատէր Ալաճաճեան Մեծ. Համբարձում էֆէնտին։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Թաղիս նախկին բնակիչներէն Մեծ. Երեւում էֆէնտի Փափազեան բարեհաճած է Ս. Կարապետ եկեղեցւոյս նուիրել մի բաժնեթուղթ Սրբեւեան Երկաթուղւոյ վիճակահանութեան թիւ 1,281,774.

Յիշեալ էֆէնտիի սոյն նուիրատուութեան համար Խորհուրդս կը փութայ իւր խորին շնորհակալութիւնն հրապարակաւ յայտնելու պատուական լրագրոյդ միջոցաւ, որոյ հրատարակութիւնն խնդրելով,

Մնամք յարգանօք
ի դիմաց Թաղական Խորհրդոյ
Ս. Կարապետ եկեղեցւոյ Սկիւտարի

վ. Ատենադպիր — Ատենապետ
Գ. Բ. ՃԷՎԱՀԻՐՃԵԱՆ — Գ. ԳՈՒՅՈՒՄՃԵԱՆ

Այրի Տիկին Եպրաւ Բերդէվ եւ Լեւոն էֆ. Բերդէվ իրենց անկեղծ շնորհակալիքը կը յայտնեն այն ամեն բարեկամաց և ծանօթներուն որք բարեհաճեցան ներկայ գտնուիլ հանգուցեալ ԲԵՐԴԷՎ ԷՖԷՆՏԻԻ յուղարկաւորութեան տխուր հանդէսին։

Հրատարակուեցաւ ԾԱՂԻԿ ՄԱՆԿԱՆՑ մանկավարժական հանդէսն հետեւեալ բովանդակութեամբ,

«Տարրական ընթացք». Ընթացք վերլուծական սծոյ.—Աւողջարանութիւն։

«Միջին ընթացք». Հարիւր բայեր. Ընթացք ընագիտութեան։

«Բարձրագոյն ընթացք». Պատմութիւն հայ գրութեան.—Հոգեբանութիւն. —«Զանազանք». Տիեզերական Պատմ. մանկավարժութեան, —Բաւականական.—Բանաստեղծական։

Յառաջիկայ երկուշաբթի և երեքշաբթի «Արեւելք» չ'հրատարակուիր Զատկական տօնին պատճառաւ։

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

ԵՐԵԿԻ ՍԵԼԱՄԼԸՔԸ

Վեհ. Սուլթանն երէկ Համիտիյէ մզկիթը գնաց, ուր տեղի ունեցաւ Սելամլըքի արարողութիւնը. Ն. Վեհափառութիւն ուրբաթու աղօթքը կատարելէ յետոյ կայս. պալատ վերադարձաւ։

Հիւրանոցին մէջ կը գտնուէին անգլիական դեսպանը, դեսպանուհին ու ընկերակիցք, սպանիական դեսպանն ու դեսպանուհին, իտալական դեսպանատան գործակատարը, կինն ու առաջին թարգմանը, պելճիքական դեսպանատան առաջին թարգմանն ու պելճիքացի մէկ քանի հիւրեր, ամերիկեան դեսպանը, որդին ու ամերիկացի հիւրեր, իտալական դեսպանատան պահակ ջոկենաւին սպայք, ֆրանսական դեսպանատան զինուորական կցորդը, Ծխոտէի ռուսական հիւպատոսը, Բոռնէնթեան Տը Լ'Էօթ լրագրոյ թղթակիցը և 117ի չափ օտարազգի զբօսաշրջիկներ. Ասոնցմէ ոմանք սեննկապետ Մէհմէտ Էմին պէյի միջոցաւ արժանացան Վեհ. Սուլթանի մեծաբանաց։

Սելամլըքէն յետոյ Վեհ. Սուլթանին հրաւէրովը, անգլիական դեսպանը, դեսպանուհին, սպանիական դեսպանն ու դեսպանուհին և իտալական դեսպանատան գործակատարը, կինն ու առաջին թարգմանը կայս. պալատ գնացին բաց կառքերով և ընկերակցութեամբ կայս. աւագ թիկնապահ Ֆուատ փաշայի։ Հոն յատկապէս պատրաստուած տեղւոյ մը մէջ ընդունուելով օշարակներով պատուասիրուելէ յետոյ կայս. պալատան դարպասանին մէջ պտոյտ մը կատարեցին. Պտոյտէն վերջը, Վեհ. Սուլթանին ներկայանալու պատիւն ունեցան և արժանացան Ն. Վեհափառութեան մեծարանաց։ Թարգմանի պաշտօնը կատարեց արարողապետ Մունիր փաշա։

ԱՌԱՆՁՆԱՇՆՈՐՀՄԱՆՑ ԽՆԴԻՐ

Այս առտու Թուրք լրագրաց մէջ կը կարդանք թէ Յունաց եւ Հայոց Պատրիարքարաններու կայս. Բերաթով ունեցած կրօնական առանձնաշնորհմանց պահպանման վերահաստատութեանը վերաբերեալ որոշումներէն, որք Նախարարաց Խորհրդոյ կողմէ ընդունուած և կայս. Իրատէով վաւերացած են, անոնք, որք կը վերաբերին կրօնականաց Հուդուգի ու պատժական դատերու պատճառաւ դատարան կոչուելուն, հարցաքննուելուն, վար դրուելուն և ի պահանջել հարկին երդում ընելուն և պսակագրութեան ու պսակի լուծման խնդիրներէ ծագած պարէնի դատերու, բնականաբար կը վերաբերին նաեւ ոչ-մահմէտական ուրիշ հասարակութեանց. Հետեւաբար բարձրագոյն հրամանաւ՝ նմանօրինակ պարագաներու մէջ վերոգրեալ որոշմանց համաձայն պէտք եղածն ի գործ պիտի դրուի։

ՂԱԼԱԹԻՈՅ ԹՂԹԱՏԱՐԱՏՈՒՆԸ

Կը յիշուի թէ Ղալաթիոյ թղթատարատան գլխաւոր պաշտօնէից մին և հանգուցեալ Վիթալիս էֆէնտի զեղծումներ գործած ըլլալնուն համար Պետական Խորհրդոյ Նախնական դատարանին առջեւ դատուած և անպարտ արձակուած էին։

Արդ այս որոշում թէ՛ վերաքննիչ և թէ՛ վճռաբեկ ճիւղերուն կողմէ ջնջուած է. Թոքէէ կը ծանուցանէ թէ Վիթալիս էֆէնտի օտար հպատակ ըլլալով, հարկ է որ իւր պատկանած դեսպանատան թարգմանը ներկայ գտնուէր դատաստանին, սակայն նկատելով որ թարգմաններու ներկայութիւնը միայն Ատեանէի դատարանաց յատկացած է, կայս. Իրատէ մը հրամայած է որ այդ դատ վերստին տեսնուի Բերայի Նախնական պատժական ատեանին առջեւ։

ՄԱՅՐԱՔԱՂԱՔԻՍ ՓՈՂՈՑՆԵՐԸ

Մայրաքաղաքիս փողոցները ջրելու համար Քաղաքապետութեան և Տէրքոսեան ջրի ընկերութեան միջեւ կատարուած բանակցութիւնք կը շարունակուին և աւարտելու վրայ են. Քաղաքապետ Վսեմ. Րըտվան փաշա, մայրաքաղաքիս փողոցները ջրելու փորձը կատարելով գաղափար մը գոյացնելու նպատակաւ նախընթաց օր Չէնկէրլի Թաշի կողմը ջրել տուաւ Տէրքոսեան ջրով. Ն. Վսեմութեան կընկերանային Ալի Շահպազ էֆէնտի, Քաղաքապետութեան փաստաբան Թէվֆիգ պէյ, Րըտվան փաշայի եղբայրն՝ գնդապետ Րէշիտ պէյ, Քաղաքապետութեան երկրաչափներէն մին և Տէրքոսեան ջրի ընկերութեան տնօրէնն ու քոմիսէրը։

ՅՈՒՆԱՑ ՊԱՏՐԻԱՐՔԱՐԱՆ

Ըստ տեղեկութեանց Հաքիքաթի, Յունաց Ամեն. Պատրիարքը թագրիրով մը խնդրած է Դատական Նախարարութենէն որ թեթեւ յանցանքներու համար բանտարկեալ անձինք առժամեայ կերպիւ ազատ արձակուին Զատկի առթիւ։

ՄԱՆՐ ԴՐԱՄՆԵՐ

Ցայտնի է թէ արքունի Փողերանոցին մէջ մանր դրամոց պատրաստութեան ձեռնարկուած է։

Արդ, կըսուի թէ ի մօտոյ կառավարական պաշտօնէից վճարուելիք ամսաթոշակներու հարիւրէն քսան և հինգն այդ մանր դրամներով պիտի վճարուին։

ՍԵԲԱՍՏԻԱ

Սեբաստիայէն կը գրեն թէ, կըսէ Հաքիքաթ, տասն և հինգ անձերու մէջ ինչ ինչ պատճառներով կռիւ մը ծագեր և երկու հոգի վիրաւորուեր են և թէ այդ կռուին պատճառ եղողները ու հեղինակները ձերբակալուած են տեղական կառավարութեան կողմէ։

ԱՆԱՍՆՈՑ ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆ

Սէլանիկի կուսակալութիւնը, Վոլոսի օսմանեան հիւպատոսի մէկ տեղեկագրէն իմանալով որ Վոլոսի եւ Եէնիշէհրի կողմերը կը շարունակէ պաճարախտ և ոչխարաց ծաղկախտ, հրամայած է որոց որ անկ է ամենայն ուշադրութեամբ հսկել որպէսզի Յունաստանէն բերուած անասունք, մորթեր, բուրդեր և այլն առանց քարանթինայի ենթարկուելու չներմուծուին։

ԿԱՋԻ ՄԹԵՐԱՆՈՑՔ Ի ԶՈՒՊՈՒՔԼՈՒ

Եվգաֆի Նախարարութեան Խտաբէէի Ժողովոյ Նախագահ Աթըֆ պէյ, որ Զուպուքլուի կաջի մթերանոցներու խնդրոյն համար Մամճեան, Հաճեան ու Սամանճեան Տեարց կողմէ իրաւարար կարգուած էր, հրաժարած ըլլալով, անոր տեղ իրաւարար ընտրուած է Րէշատ պէյ, հաշուակալ Քաղաքապետութեան։

ՊՐՈՒՍԱՅԻ ՃԱՀԻՃՆԵՐԸ

Պրուսայի կուսակալը գրած էր Առեւտրական ու Հանրօգուտ շինութեանց Նախարարութեան՝ Պրուսա քաղաքին շրջակայքը գտնուած 20000 արտավարի չափ ճահիճները մաքրել և ջուրքը գտնուած հողերը մշակելի ընել. Նախարարութիւնն ևս՝ հարկ եղած քննութիւնները կատարելու համար անդ ղրկած էր երկրաչափ մը, որ իւր պաշտօնն աւարտելով մայրաքաղաքս վերադարձած և տեղեկագիր մը մատուցած է։

Ըստ այդ տեղեկագրոյ, այդ ճահիճները կը գոյանան Կէօլ Պաշը Տէրէ, Նարլը Տէրէ և Գարա Բինար Տէրէ անուն երեք գետերուն դաշտաց մէջ տարածուելովն. ուստի տեղեկագիրն առաջարկած է որ այդ գետակներու արշաւանքն արգիլուի թումբերով ու այլ միջոցներով և ջուրերու ճամբան Տէլի Չայ կոչուած գետին կողմը դարձուի. Այս գործողութեանց համար 20000 ոսկի ծախք հաշուուած է, սակայն այդ ճահիճներու մաքրուելովն ձեռք բերուելիք 20000 արտավար հողըն եթէ իւրաքանչիւր արտավարը $1\frac{1}{2}$ ոսկւոյ վաճառուի, յայնժամ 30000 ոսկի ձեռք պիտի բերուի, որով թէ՛ կառավարական գանձը պիտի օգտուի և թէ՛ ժողովուրդը։

ԼՐԱԳՐԱԿԱՆ ԴԱՏ

Իտալական բարեգործական ընկերութեան Նախագահ Տօքթ. Վիօլի վաստաշմբաւութեան դատ բացած է՝ առողջապահական միջազգային խորհրդոյն սպանիական պատուիրակ Տքթ Կապուչիի և Լը Թէմէէ լրագրոյ տնօրէն Պ. Զիբսիի դէմ, որ առաջնոյն մէկ անպատուիչ յօդուածն հրատարակած էր։

ԿՈՐՍՈՒԱԾ ՆԻՒԹԵՐ

Երկուշաբթի օրը, ժամ ութին միջոցները, Ղալաթիոյ սեղանաւորներէն Շնորք էֆէնտիի գործակատարը, Պ. Արթին, ծրար մը գտած ըլլալով՝ որուն մէջ կային արծաթեայ խաչ մը, տասներկու արծաթեայ դգալ, ապարանջան մը, օղ մը և այլն, ոստիկանութեան յանձնած է զայն. Խաչին վրայի գրերէն հասկցուած է թէ այդ ծրար յոյնի մը կը պատկանի, որ կը հրաւիրուի ոստիկանատուն. Գնահատման արժանի է յիշեալ Արթինի ցոյց տուած այս հաւատարմութիւնը։

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ԲԱՆՏ

Կը յիշուի թէ Պրուսացի Թադէոս անուն հայ մը, որ կեդրոնական բանտին մէջ բանտարկուած էր, երկրորդ անգամ ըլլալով յաջողած էր փախչիլ բանտէն՝ գրեթէ 16 մեթր բարձրութենէ մը փողոց ցատկելով։ Հետեւեալ օրը, Նորէն ձերբակալուած և բանտ տարուած էր, ուր երկաթներով կապած էին զայն։ Արդ, Թուրք լրագիրք կը ծանուցանեն թէ Թադէոս՝ իւր երկաթներն ինչպէս նաև բանտին դուռը խորտակեր և երրորդ անգամ ըլլալով խոյս տուեր է. Ոստիկանութեան գործակալներ ղրկուած են ամեն կողմ գտնելու համար այս յանդուգն փախստականը։

—Սպասելի կ'իմանայ թէ Ոստիկանութեան Նախարար Վսեմ. Նազըմ պէյ՝ կեդրոնական բանտի տնօրէն Հասան պէյը հրաժարեցուցեր և անոր տեղ Պոլսոյ կեդրոնական ոստիկանապետ՝ Րիզա պէյը դրեր է։

Ոստիկանութիւնը փութոյ ջնդութեամբ կը խուզարկէ երեքշաբթի իրիկուն Հաճօթլուլի անցքին մօտ Քօչօ Եանի անուն երիտասարդը սպանող անձը, բայց մինչեւ ցարդ արդիւնք մը ձեռք ձըգուած չէ։

—Մուտանեա-Պրուսայի և Պանտրմա-Քօնեայի երկաթուղեաց արտօնատէր Պ. Նակէլմաքէրս մայրաքաղաքս ժամանեց. Արտօնատիրոջ ճարտարագէտք յառաջիկայ շաբթուն աստ պիտի գան ուսումնասիրութեանց սկսելու և յատակագիծերը պատրաստելու համար. Պ. Նակէլմաքէրս քիչ ժամանակէն Հանրօգուտ շինութեանց Նախարարութեան պիտի ներկայացնէ ընկերութեան կանոնագիրը զոր պատրաստած է այս երկու գծերու շինութեան համար։

—Այտընի նահանգին մէջ գարնանային անձրեւները ժամանակին առատութեամբ տեղացած ըլլալով, այս տարուան հունձքերու արդի վիճակը խիստ գոհացուցիչ է։

—Երէկ իրիկուն ի Պոլիս Եէնի Ճամիի հրապարակին վրայ շուն մը տասը տարեկան տղու մը վրայ յարձակելով ոտքը խածաւ. Նոյն պահուն անկից անցնող զինուորական սպայ մը անմիջապէս տղան դեղարան մը տանելով դարմանել տուաւ և յետոյ տունը ղրկեց. Կը կարծուի թէ շունը կատղած ըլլայ։

—Պրուսայի նահանգին Էրթօղրուլ գաւառին մետաքսի վաճառականք և մետաքսի գործարանատէրք՝ ագերագիր մը պիտի ղրկեն Պոլսոյ Առեւտրական Սենեկին, որպէսզի Պիլէճիկի մէջ առեւտրական սենեակ մը հաստատուի։

—Թիրէպոլիէն եկող շոգենաւ մը երէկ մայրաքաղաքս բերաւ 66 սնտուկ մավզէրեան հրացան, որք Թոփանօյ արանին յանձնուեցան։

Ի ԽՆԱՄԻՒՆ

ՍԱՐԱՖԵԱՆ ԵՂԲԱՐՔ կ'իմացնեն մեզ թէ վաղը, Զատկի կիւրակէն, իրենց Դեղարանը բաց պիտի մնայ ժամ մինչեւ 3 միայն։

ՆԱՄԱԿ ԱՌ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ԲԵՐԱ 1 մայիս

Տէր Խմբագիր Արեւելք օրագրոյ,

Թոյլ տուէք ինձ ձեր բարեխօժարութեան դիմել խնդրելու համար որ բարեհաճիք ձեր ընթերցողաց քով թարգման լինիլ այն ջերմ շնորհակալեաց, զոր կ'ուղղեմ առ հայ հասարակութիւնն՝ վասն այն համակրանաց, զոր բարեհաճեցաւ յայտնել ինձ Զէժրէի ներկայացմանց առթիւ։

Ընդունեցէք եւլն։ — ՊԷՆԱԹԻ

Աւագ շաբթի առթիւ թատերական ներկայացմանց բնականապէս դադրած լինելուն պատճառաւ, ֆրանսական խումբը, որ այնքան խեղճ վիճակի մէջ է, հարկադրեցաւ դադրեցունել Զէժրէի ներկայացումները։

Բայց կը լսեմք թէ յառաջիկայ եօթնեկի մէջ, հաւանաբար Զատկի երեքշաբթի գիշերը, արտաքոյ կարգի ներկայացում մը պիտի տրուի ի Նոր Թատրոն, ի նպաստ Զէժրէէ գլխաւոր դերասանաց, վասն զի տիկին Պէնաթի աղնուաբար մերժած է սոյն երեկոյթին ի նպաստ իրեն տրուելու ձեռնարկը։

* *

Վերջին պահուն ստացանք թատերական խմբին յայտագիրն որ կը ծանուցանէ թէ յառաջիկայ ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ գիշեր Ֆրանսական խումբը պիտի ներկայացնէ ԶԷՄԻՐԷԻ երկրորդ և երրորդ արարածները, մասնակցութեամբ տիկին Պէնաթիի (ԶԷՄԻՐԷ), Օր. Տէշանի (Սուհէյլէ) Օր. Իվօնի (Սալիհա) Պ. Վալտիի (Էլյանթուր) Պ. Սթինձիի (Աթալմուզ) Պ. տ'Արթէսի (Էպուլտիմաթ) և միւս դերասանաց ու դերասանուհեաց։

Զէժրէէն առաջ պիտի ներկայացուի մէկ արարուածով կատակերգութիւն մը ԼԷԹԷՆՍԷԼ (L'ETINCELLE) յորում գլխաւոր դերը պիտի կատարէ Օր. Տէշան։

Այս ներկայացում կազմակերպուած է ի նպաստ դերասանական խումբին որուն հրաժեշտի ներկայացումն է միանգամայն։

ՕԳՏԱԿԱՐ ԽՐԱՏ ՄԸ

ՆԱՐ ՆԵՐԿՈՒԱԾ ՍԵՆԵԱԿՆԵՐԸ ԲՆԱԿԵԼԻ ԸՆԵԼՈՒ ՄԻՋՈՑ

Լաւագոյն միջոցն է պատուհաններն և դուռները բաց թողլով հով տալ. բայց թէ որ աճապարելու պէտք ունիք, սապէս ըրէք.

Առէք 80-90 դրամ ծծմբային բիւրեղ (acide sulfurique— զաճ եագը) և զայն երկու հաւասար մասի բաժնելով, երկու ամանի մէջ լեցուցէք եւ դրէք սենեկին մէջ. Ծծմբական թթուի շոգին կը ծծէ ներկին հոտը. Քանի մը ժամ այդպէս թըողելէ ետք, վերցուցէք ամանները, բացէք դուռներն ու պատուհաններն ու սենեակին լաւ հով տալէ ետքը, կարելի է մէջը բնակիլ. Միեւնոյն ծծմբական թթուն չի կրնար երկու անգամ ծառայել։

ԱՐԵՒԵԼՔ

ԲԺՇԿԻ ՄԸ ՕՐԱԳԻՐԸ

(Շարունակութիւն տես 13 է շաբաթօրեայ «Արեւելք»էն)

Անօթութեան զգայութիւնն ունի․ պահանջ մըն է որուն կ'ընկերանայ հարկաւորապէս ձայն հանդարտեցնելու պէտքը։ Կ'արթննայ եւ կը պոռայ․ առջի օրերը կը պոռայ որովհետեւ կը տանջուի․ յետոյ, կարելի է այս բանն հաստատել իր յամառութենէն, կուլայ ցոյց ունենալով որ պիտի հանդարտեցնեն զինքը։

Իր յիշողութիւնն է որ այդ յոյսը կուտայ իրեն, յիշողութիւն որ դեռ շատ տարրական է, ոչ տեսողական եւ ոչ լսողական, քանի որ չտեսներ ու չլսեր, ստամոքսին յիշողութիւնն է այն։ Սա գիտէ թէ, նմանօրինակ պարագայի մը մէջ, երկու ժամ առաջ, միեւնոյն ցաւագին զգայութիւնը մայրական ծոցոյն շնորհիւ հանդարտած էր, եւ կը յուսայ որ նորէն զինքն այդպէս հանդարտեցնեն։

Շատ դիւրաթեք եւ շատ պարզ է այդ նորածիլ յիշողութիւնն, ուր դեռ ոչինչ դրոշմուած է։ Ուրիշ բան մը չերեւակայեր բայց եթէ ինչ որ իր առաջին փորձառութիւնը սովրեցուցած է իրեն. Դեռ չհնարեր․ ասոր համար է որ նորածին տղան դիւրաւ կը վարժուի սովորութեան մը․ [illegible]

Ստոյգ է սակայն թէ տասն եւ հինգերորդ օրէն սկսեալ, լսողութեան զարթնումը կը յայտնուի իր վրայ հետաքրքրաշարժ կերպով մը։ Նախ մօրը ձայնը չէ որ իր ականջին եկած է․ լսած բաներէն վախ զգացած է։ Ուժգին կերպով գոցուած դրան մը չոր ու հեռաւոր աղմուկը քունին մէջ զինքը սարսեցուցած է․ հետեւեալ օրը, արթուն եղած ատենը միեւնոյն աղմուկը լսելով, նորէն ցնցում մը զգացած է․ եւ անկից ի վեր կը բաւէ որ, կափ ծծած ատեն, չրթունքը սովորականէն աւելի ազդկալից ծծում մը ընեն, որպէս զի իր պզտիկ դէմքը ցաւագին կերպով կծկուի վախ յայտնելով եւ որպէս զի սկսի լալ։

Կրնան խօսիլ, քալել եւ կարասիներ շարժել իր շուրջը, այդ ամենքն անսովոր պիտի չթուին իրեն։ Անմիջապէս վարժուեցաւ այս հանապազօրեայ շշուկներուն։ Ինչո՞ւ համար կը սկսի հիմակուընէ վախ զգալ։

Դեռ ոչ ոք իմացուցած է իրեն ինչ որ վտանգաւոր է կամ ոչ։ Շատ մեծ փիլիսոփայներ, Լօք, Ժան-Ժաք, Հէրպէրթ Սբէնսէր կը կարծեն թէ «վախը վնասակար կամ վտանգաւոր բաներու փորձառութենէն յառաջ եկած զգացում մըն է»։ Իմ տասն եւ հինգ օրուան նորածինս եւ ոչ մէկ անձնական փորձառութիւն ունի։ [illegible]

նալ, նոյն իսկ առանց ձայն հանելու, որպէս զի լռէ։ Ո՞րն է այն զգայարանքն որ իմաց կուտայ իրեն․․․։ Դեռ քիչ մը վայրի մնացող անասունի իր հատուածութիւնը․ կամ թերեւս այն [illegible] տակաւին վարկածային, որուն գոյութիւնն ապացուցանել կը ջանար Ժ. Հ. Ռօզնի վիպասանը [illegible] ի մէջ հրատարակուած [illegible] մը մէջ։ Որպէս թէ ելեքտրական զգայարանք մը կայ, որ ի ծնէ կոյրերը կարող կ'ընէ իմանալ ուրիշներու իրենց մօտենալն առանց լսողութեան օգնութեան։ Տղաք որպէս թէ այդ յատկութիւնն ունին միայն մինչեւ այն օրն յորում տեսողական կարողութիւնը զինքը անոր անկարօտ կ'ընէ (***)․․․։

Հիմայ բերկրանք մըն է մեզ համար տեսնել անոր տապլտկիլը, օդին մէջ թեւերով ու սրունքներով լողալը, այնպէս ուժով որ շատ անգամ իր հիւսուած բուրդէ մուճակը վեր կը նետէ, ապա բոցավառ կրակին քով կ'երերցնէ իր պաշտելի վարդագոյն ոտքին մանրիկ ու փոքր եղունգներով մատները։

Մինչ պարապ տեղը չշարժիր իր գիրուկ մորթին տակ իր մկանանց թաւալիլն զգալու ներքին հաճոյքին համար։ Մէկ ամսուան մէջ իր խելքը կը սկսի գործել․ իր շարժուածքները, թէեւ տակաւին անճարակ, երբեմն յայտնի նպատակ մը ունին։ Երբ կը բռնեն զինքը, օրօրոցին մէջ, կը զգան իր երկիմանից եւ իր մկային (lambaire) մկանանց պրկուիլն ու ճգտիլն, կարծես զինքը բռնողներուն օգնելու համար։ Մերթ ընդ մերթ կը փորձէ սրունքներն երկնցնել ու տեղ մը հաստատել անոնց վրայ յենլու համար․ ճիգը կէս երկվայրկեան կը տեւէ, բայց դարձեալ յայտնի է որ ճիգ կայ։ Բազուկները անկանոն շարժումներ կ'ընեն․ տէր չէ շարժման ճշդութեան բայց կը սկսի արդէն իր պզտիկ գոց ձեռքին մէջ մատ մը սեղմել ուժով ու յամառութեամբ, եւ երբ շատ անօթի է, բթամատն իրեն իբր պտուղ կը ծծէ։

Ցետոյ, գոհ ըլլալով իր կրած յոգնութենէն, իր բոլոր ոյժերը կը սպառէ ծծելով, եւ կը քնանայ շատ խորունկ քունով մը ուրկից դժուարաւ կ'արթնցնեն զայն որոշուած ժամուն։

Տղաք կ'երազե՞ն․․․։ Մարդ կը փորձուի կարծել թէ այդպէս է, երբ անոնց դէմքին վրայ քնացած ատեննին տեսնէ այն ժպիտն որու վրայ խօսեցայ արդէն, եւ դիմագծերու տեսակ մը կծկումներ, տեսակ մը յօնքի պռստումներ։ Շատ աւելի հաւանական է որ այդ եղանակաւ կը յայտնեն անոնք, առանց արթննալու, թէ իրենց մարսողութիւնը քիչ մը խանգարուած է։

Տղաս սիրուն կերպով կ'արթննայ։ Գրեթէ միշտ, որոշուած ժամուն, իր ճերմակ վարագոյրները բանալով, կը տեսնենք որ աչքերը բացած է եւ մեղմօրէն գլուխն աջ ու ձախ կը դարձնէ, մօրն ընելով նայելու համար որ մէկը կուգայ։ Եթէ երկար ատեն տեւէ այդպէս սպասելը, կը սկսի անկանոն կերպով շնչել, ճչել եւ բոլոր ուժովը, հետզհետէ ձայնն աւելի բարձրացնել։ Նախ ցած ձայնով կը սկսի, յետոյ անհամբերութիւն կը զգայ եւ կը սկսի պոռալ, որպէս թէ գիտնար թէ այդպէսով աւելի լաւ կը լսեն։

Սա հազուագիւտ է ամսուան մը տղոյ վրայ, որ արցունք թափել կարող են այժմէն։ Երբ տանջուի, կամ երբ բարկանայ, խոշոր յստակ արցունքներ կը գլորին այտերն ի վար, եւ վերջին ծայր սրտաշարժ են այդ բաց եւ կոյր աչքերն որք կուլան եւ կը գանգատին եւ որք օգնութեան կը կոչեն։

Որովհետեւ, ամսուան մը եղած տղան, դեռ լաւ չտեսներ։ Շատ տարտամ կերպով կը զանազանէ լոյսն եւ ստուերը, ցերեկն ու գիշերը։ Անյագօրէն պատուհանին կողմը կը դառնայ․ լոյսը զինքն իրեն կը կոչէ։ Բայց դեռ եւ ոչ մէկ ձեւ, եւ ոչ մէկ որոշ շրջագիծ կը տեսնէ։ Կրնաք ձեռքով սպառնալ իր դէմքին վրայէն արագօրէն ձեռքերնիդ անցունել, իր արտեւանունքը չեն գոցուիր աչքերը պաշտպանելու համար։ Եւ կոյր ըլլալուն պատճառաւ երբեմն շիլ կը նայի․ իր տեսողական առանցքը յենակէտ չունենալով, դեռ հաւասարակշռութիւն չունի։

Իր դէմքն այն ատեն միայն պիտի ունենայ մարդկային հրապոյրն երբ իր խոշոր սեւ աչքերն, կապտորակ կարծրենիով, որք այսօր տարտամ են եւ արտայայտութիւն չունին, իրենց անտարբերութիւնը թողուն, որոշ ու յստակ տեսողութիւնը ցոլացնելու եւ տեսած բաներու հասկացողութեան զուարթօրէն լուսաւորուելու համար։ (Թ-ն) ՏՈՔԹ. ՕՈՒԱՍ ՓԻԱՆՇՈՆ

ԲԱՆԱՄԱՒԻ ՀՆԴԻԿՆԵՐԸ

Ցոյժ դժուարին է ինձ իրենց պահանջած արագութեամբ ուրուագրել ամերիկեան այս պատմութիւններն․ իւրաքանչիւր քայլի պարտիմ խոտորիլ պատմութեանս բուն նիւթէն, բան մը որ ըստ իս անհրաժեշտ է սակայն։ Ճանապարհորդք արագ արագ անցած են այս անշէն ու անմշակ երկիրներէն, որոց գաղտնեաց բաժնեկից պիտի ըլլայ ընթերցողը։ Գաղտնիք՝ զորս սոքա հազիւ միայն սպրդած են․ արդ հարկ կը համարիմ հաղորդել աւելի մանրամասն տեղեկութիւններ մեր ընթերցողաց։

Երկու ազգեր կը բնակին Տարիէնի հնդիկ աշխարհներուն մէջ․ նոքա լեզուով, բարքով թէ կազմով բոլորովին տարբեր են իրարմէ։

Շօքօյնները — բնիկ ժողովուրդ մերձակայ Շաքօ նահանգին — հաստատուած են իրենց բնակարանները գետաբերաններու մօտ։ Կ'ապրին ընդհանրապէս որսորդութեամբ։ Տասը տարին մէկ անգամ իրենց ցեղերը կը փոխեն իւրեանց բնակավայրերը, եւ կ'երթան փնտռել որսալի մի նոր երկիր, զի, քիչ ժամանակի մէջ կ'անհետացնեն հովտի մը կենդանիները եւ կը ջարդեն մինչեւ տասը փարախ, հեռուն գտնուող այծեամները, կնճթեղջները, եւ վայրի խոզերու անհամար երամներն որք երբեմն ձուլուելով ի մի խումբ կը պարունակեն 400 է աւելի խոզեր առանց հաշուելու ձագերուն խուռն բազմութիւնը։

Բաց ի հրացանէ, ունին սակայն զէնք մը — փչափողը (sarbacane) որով — գրեթէ առանց հարուածը վրիպելու — երկու հարիւր մեթր հեռաւորութեամբ կ'արձակեն թունաւոր սլաքներ։

Այդ զէնքը ահեղ կացուցած է զիրենք յաչս դրացի ազգութեան, այն է Գիւնաներն, (cunas) որք կ'ապրին բարձր հովիտներու մէջ, հեղեղատներու վրայ, որք կը գրաւեն Տարիէնի գետերը ծայրէ ի ծայր։

Գիւնաները պատերազմասէր են։ Սպանիական յաղթանակէն ի վեր, նոքա գիտցան պաշտպանել քաջաբար իրենց անկախութիւնը եւ մինչեւ իսկ իրենց աշխարհին դուները։ Նոցա գլխաւոր զէնքն է երկաթափայտեայ աղեղը․ սակայն չեն գիտեր սլաքները թունաւորելու արհեստը։

Ահաւասիկ թէ ի՛նչպէս շինուած է փչափողը։

Որպէս սլաքները, այնպէս ալ փչափողը շինուած է Ջունկա կոչուած տեսակ մը փայտէ։ Առաջին ակնարկով, անկարելի կը թուի որ այսքան կատարեալ զէնք մը պատրաստուած ըլլայ այն կարծր փայտէն, զոր Սպանիա իրաւամբ կ'անուանէ quiebra hacha, այսինքն, [illegible]։

Հնդիկ զինագործին զինուց պատրաստութեան եղանակը խիստ հետաքրքրական է․ քիչ յետոյ մանրամասնօրէն կը բացատրենք․ առայժմ, սա միայն կ'ըսեմք որ, փչափողը երեք մեդր երկայն խողովակ մըն է, երկու հարիւրորդամեդր ներքին տրամագիծով․ ներքնակողմն այնքան լաւ շինուած է, որքան հրացանափողին միեւնոյն մասը։

Ջունկայէ պատրաստուած են նոյնպէս եւ սլաքները — կարի ասեղի պէս երկայն ու բարակ — ստորին մասին վրայ զետեղուած է չը գործուած բամբակէ գնդիկ մը, իսկ ծայրը թունաւորուած է։

Շօքօյնները կը գործածեն երեք տեսակ թոյն մին քան զմիւսն աւելի շանթահարիչ։

* *

Հնդկական առասպելներն եւ Բանամաի դիւանական թղթոց ընթերցումը յորդորած էին զիս ձեռնարկել յուղեւորութիւն Թիօ-Եարէի վերին հովտաց մէջ։ Կը յուսայի գտնել անդ ոսկեխիճ հարուստ բովեր։ Շաքօյի մի քանի ընտանիքներ կը բնակին այդ գետին բերանը։ Իրենց պետը կամ [illegible] — Բասգուալ Վայնօրա — բարեկամս էր եղած։ Երկար ժամանակէ հետէ կը քննէի նմա, գրաւելու համար նորա վստահութիւնը։ Կուտայի նմա հին հագուստներս։ Երբ իրենց գիւղէն կ'անցնէի, գիտէի ծածկել պժգանքս հանդէպ այն ճիւաղային կերակուրներու, զորս կը հրամցունէր ինձ։ Եւ երբ կը խմէի նորա չէչ-ն, կեղծաւորաբար կը լզուըռտէի շըրթունքներս, թէպէտ եւ տեսած էի թէ պառաւ կանայք կը պատրաստէին զայն մրացօրէնէ, զոր խղճի մօռք կը ծամէին իրենց ատամնազուրկ բերաններով եւ ապա կը թքնէին զայն թթմամաններու մէջ, որք իրենց ենթադրական մաքրութեամբը միայն կը փայլէին։

Իւր յատուկ խնդրանաց վրայ, ձեռօքս իսկ կնքած էի նորա չորս զաւակներն, ոյց շնորհած էի Ֆրանսայի գեղեցկագոյն անունները — Վերգինքեդորիքս, Տիւկեսլէն, Ժան Տ'առք, Ժան Հաշէթ —։

Ցետ այնքան բարեաց, կարծեցի թէ խնդիրքս կրկնելու առիթը հասած էր, որովհետեւ միշտ յաջողած էր յետաձգել սոյն ծրագրեալ ուղեւորութիւնը։

«Ուզած ատենդ կ'երդանք պատասխանեց «բայց խօսք տո՛ւր — յարեց — խօսք տուր որ ոսկեայ քարերը չը հաւաքես։»

— Պատճա՞ռ։

— Ապա թէ ոչ, ժանտախտը (ծաղկախտ) տունս տեղս կը փլցունէ։

Ամերիկեան հնդիկներու առհասարակ սեպհական եղող այդ հաւատոյ դէմ առանց երբէք առարկութիւն մ'ընելու, խօսք տուի։

Արդարեւ, գիտեն ասոնք թէ սպանիացին ոսկիէն միայն հրապուրուեցաւ եւ թէ այդ մետաղն էր միայն որ պատճառ եղաւ նոցա բովանդակ թշուառութեանց։ Շատ անգամ, այն բնիկը որ կը յայտնէ օտարականին իրենց ցեղային բնակութեան մէջ գտնուող ոսկերով մը, վաղ կամ ուշ կ'սպանուի նոյն իսկ իր ազգականներու ձեռքով։

Կատարեալ գաղտնապահութիւն պատուիրեց ինձ Բասգուալ, ի մասին այդ ուղեւորութեան։

Հաւանեցաւ միմիայն իր անդրանիկ եղբայրը Ելօզօն (արջ) առնուլ մեզ հետ։

Երեք օրուան մէջ եկանք Եարէի հովտէն ի վեր։ Սակայն հետզհետէ հոսանքն այնքան կ'աւելնար, ջրվէժներն այնքան կը շատնային եւ գետին խորութիւնն այնքան կը պակսէր, որ կէս գէշերուն ստիպուեցանք այլեւս հրաժարիլ մակոյկէն, զոր պահեցինք գետեզրի մացառներուն մէջ։

Առաւօտէ ի վեր, մեծ դժուարութեամբ կը քալէինք անտառին մէջ, որու պատճառած յոգնութիւնը եւ ուղեւորութեան չարչարանքն ինձ համար եւեթ նշանակութիւն ունէին։

Մինչդեռ ընկերներս սահելով, առանց իսկ քսուելու, կ'անցնէին փշալից ստերու եւ բաղեղներու մէջէն, ես չէի կարող առնուլ երկու քայլ, առանց ձեռք առնելու դանակս, զոր կը գործածէի ազատելու համար փուշէն ու փուշոտ ճիւղերէն, որոնք կը փաթթուէին սրունքներուս։ Կը հայհոյէի երկհարուածեան հրացանիս դէմ, որ ուսէս կախուած, մէն մի շարժման բազկէս ի վար կը սահէր, մինչդեռ միւս կողմէ Վայնօրա թոյլ չէր տար ինձ ի գործ դնել ճարտարութիւնս այն հազարաւոր թռչնոց ու չորքոտանեաց վրայ որոնք կը վխտային այդ կոյս առանձնոցին մէջ։

Երկու օրէ հետէ կ'ուղեւորէինք Գիւնաներու երկրին մէջէն։ Հրացանիս ճայթիւնները կրնային մատնել զմեզ անագորոյն այն թշնամեաց ոյք ի հարկին մահաներով հեռուէն իրենց ազդեցութիւնն ըզգալի կ'ընեն ի միւս օտարին։

Բասգուալ առջեւէս կը քայլէր․ եւ զի չէի վարժուած այդ տեղերուն կ'աշխատէի զետեղել քայլերս ճշդիւ Բասգուալի թողած հետքերուն վրայ։

Շօքօյներուս բեռը շատ չէր նեղեր զիրենք․ փչափողը, վեց սլաք, խոզի չոր միսով լեցուն ունենայ կողով մը, մի քանի կանաչ բանաններ, եւ խումբին անկողինը, այն է ծառի մը կեղեւովը պատրաստուած փսիաթ մը։ Իսկ ես ունէի հրացանս, դանակս, ըէվօլվէրս քառաշուէ վերարկուս, եւ հագուստներս ու կօշիկներս։

Այլ սակայն պէտք չէ կարծել որ այս նախնական երկիրներու մէջ, Եւրոպացին ամէն ատեն Տօնքիշօդի մը կերպարանքը կ'ունենայ։

* *

Գիշերը կը մօտենար, հեռուն՝ փոթորիկը կը գոռար։ Մեր օթեւանը պատրաստելու համար կանգ առինք։

Սովորութեանս համեմատ իսկոյն բռնկայ կանգնել հիւղակս։ Կտրեցի չորս պզտիկ ծառեր՝ զորս մխեցի հողին մէջ։ Ցետոյ տանիքը ծածկելու համար ընտրանօք հաւաքեցի երկայն ոստեր արմաւենիի տերեւներ եւ բարակ բաղեղներ։ Ճարտարապետական կարգ մը մանրամասնութեանց տուած էի ինքզինքս երբ Բասգուալ պոռալով կանչեց զիս։

Այն ատեն գիտցայ թէ հնդիկը երբ քիչ խօսի կ'աշխատի արագ ու մաքուր։ Երբ մէկ կողմէ Ալէճ չոր փայտ կը կտրէր եւ կրակ կը պատրաստէր երբ ես միւս կողմէ կ'աշխատէի ամրացնել գիշերային պալատիս պատերն, անդին Բասգուալ կառուցած էր երեք հիւղեր մանր ու կանաձեւ․ մէկուկէս մեթր բարձրութեամբ, մէկ մեթր ութսուն հարիւրորդամեթր լայնութեամբ շինուած հաստ ու խոշոր ոստերէ, որոնք դէմ առ դէմ հողին մէջ մխուած եւ գագաթէն երեքժանեայ մը մէջ միացուած էին։ Թակուայի (արմաւենի յորմէ կը պատրաստեն փղոսկր բուսային) ճիւղեր կը ծածկէին արտաքին շրջապատը։ Երեք խրճիթները միմեանց կցուած էին։

Ամբողջութիւնը հաճելի թուեցաւ ինձ։ Մէկ գիշերուան դիւրադնացութեան համար այդքանը բաւ էր։ Սակայն, ի տես դուներուն, սկսայ խորհիլ։ Պիտի կրնայի երբէք այդ ծակերուն մէկէն ներս մտնել։

«Կարելի չէ՞ր միթէ — հարցուցի — դայներս մի քիչ լայնցնել»։

Երկու բառով Բասգուալ յայտնեց ինձ թէ մեր օթեւանին շուրջը ընձառիւծի որոշ հետքեր գտած էր թէ շուն չունէինք որ գիշերը մեզ իմաց տար գազաններուն մօտենալն եւ թէ այս ձեւով խրճիթներու մէջ անկարելի բան էր որ մարդ յանկարծակիի գար։

Ճաշը երկար չը տեւեց․ խորոված ադամաթուզ մը, ծխեալ մսի կտոր մը, եւ ուզուածին չափ աղբիւրի ջուր։

Կերակուրը աւարտածին պէս, իսկոյն փաղեցինք լուսցուիլ մաքրուելու համար ճճիներէն, որոնք առաւօտէ ի վեր հաւաքուած էին մեր վրայ։ Ցետոյ, անձնիւր ոք հեշտօրէն երկնցաւ իր սեպհական [illegible] մէջ, մեծ փոթորիկն՝ արեւադարձի այդ ահարկու փոթորիկն, իր թրթռուն մանչիւնովն եւ սահանքաձեւ ամպրոպովը կը ձաղկէր անտառ։

* *

Անտարակոյս շատո՜նց ի վեր արդէն քնացած էի, երբ ընդոստ արթնցայ։ Կարող չեղայ մէկէն ի մէկ ճշդիւ ըմբռնել այն վիճակն յորում կը գտնուէի։ Սեւ գիշերուան մէջ խարխափելով ճանչցայ խրճիթիս պատերը։ Փոթորիկը դադրած էր։ Դուն ուրեք փայլակ մը կ'երեւէր։

Թեթեւ ձայն մը բացորոշ կերպով գաղափարներս լուսաւորեց։ Խօսքերուն իմաստը դէշ աղէկ ըմբռնելու չափ կը հասկնայի բաւական հնդիկ բառեր։

«[illegible]․․․ խոշոր ընձառիւծ մը» կը մրմնջէր Ելօզօ։

Ես ալ պիտի յայտնէի իմ մասնաւոր կարծիքս, երբ յանկարծ կառաւ մլաւիւն մը թնդաց հեռուէն։ Ընձառիւծն էր այն։ Այնպէս երեւցաւ ինձ թէ նա քառասուն մեթրէ աւելի հեռու էր մեզմէ։

Եւ յանկարծ — կարծես գազանն հրէշային ոստում մ'էր գործած, — մի քանի քայլ միայն հեռու մեզմէ, լռութեան մէջ, ահռելի մռնչիւն մը պայթեցաւ։ Արհաւրալի սարսուռ մը սահեցաւ բովանդակ մարմնոյս վրայէն։ Ընդ փոյթ ծունկի եկայ եւ զէնքս փնտռեցի։ Հնդիկին զգայարանքները զարմանալի սրութիւն ունէին․ Վայնօրա շարժումս գուշակած էր։

«[illegible]․ վար դիր հրացանդ» մրմնաց։

Փայտ ընդ փայտի շփման շշուկին պէս բան մը լսեցի։ Եւ ահա յանկարծ, փայլակի մը լոյսէն կուրացած, լսեցի հնդիկ պետին հզօր շունչն եւ փչափողին մէջ յառաջ եկած սուլումը։

Ահռելի մռնչիւն մը — մարդկային ոչ մի բացատրութիւն կարող է նորա գաղափարն ընծայել — դղրդեց օդը եւ ցնցեց ստորընդոստ արձագանգը։ Եւ զարհուրելի հանդիւններ, որոնք յամր ընդ յամր կը նուաղէին, տագնապալի կացուցին այդ երեք վայրկեանները։ Հոգեվար գազանն հողին մէջ կը տապլտկէր․ նորա թաթերուն կատաղի հարուածները, մեր խրճիթներուն տերեւազարդ ճիւղերուն հանդէպ կը հնչեցնէին գայլախազներն ու դալկոյտները։

«[illegible], ալ ապահովապէս մեռած է» գոչեց յուսկ ուրեմն Բասգուալ։

Դեռ խօսքը չէր աւարտած երբ մռընչիւն մը եւս ճայթեցուց օդը։

Արդեօք ինքն իսկ Բասգուալ սխալա՞ծ էր։

Արդեօք թոյնը չէ՞ր ազդած գազանին վրայ։

Անդրանիկ եղբայրը լուծեց խնդիրը։

«[illegible]․ ընձառիւծներն երկու հատ են։

— [illegible]․ Այո, այո, եղբ»։

Իրենց սլաքներն արձակելու համար սպասեցին առաջին փայլակին․ սակայն հարուածն երկցս վրիպեցաւ։

Ի՛նչ զարհուրելի գիշեր մըն էր այն․․․ դեռ լիովին պահած եմ այդ վայրկենին կրած տպաւորութիւնս։ Մատակ ընձառիւծին աղաղակն առ ինքն բերած էր շատ մը արուներ։ Նոքա հետզհետէ կուգային յամփել մեր խրճիթներուն շուրջը։ Դէպ ի վեր այնքան բարձր կը նետուէին որ իրենց ճիրաններով կը սանրէին ոստերն ու ճիւղերն եւ հրաշալի մի ոստումով դէպի ետեւ կը նետուէին։ Նոցա յոյլաբար ծառերուն տակ ինալը կը լսէի։ Կը լսէի նաեւ ջղաձգային հարուածներն իրենց պոչերուն որոնք կատաղաբար կը ծեծէին ծառոց բուները։ Սակայն ի՛նչ զարհուրելի մռնչիւն․․․ դըժոխային շառաչիւն, որ կոյս անտառին ահաւոր լռութիւնը կը խռովէր յեղակարծ, եւ ծանրաբար կը թաւալէր արձագանգէ արձագանգ, ինչպէս որոտման ձայնը լեռներուն մէջ։

Դրան դէմ խոնաւ հողին մէջ մխած էի հրացանս։ Ցոգնութիւնն ու քունը կ'ընկճէին զիս։ Ուսերս խրճիթին ճիւղերուն տուած, մարմինս սրունքներուս վրայ կքած, մերթ ընդ մերթ կը մրափէի։ Անձնիւր մռնչիւն կը սթափեցնէր զիս ընդոստ, որմէ ճակատս ու ծոծրակս բաղխելով պատերուն կը վիրաւորուէին։ Սրունքներս կը կարկամէին եւ բոլորովին ոտքի վրայ կանգնելով կը ջանայի վանել քունս։ Սակայն տեղւոյն անձկութիւնը կը հարկադրէր զիս մէջքս կտրել եւ գըլուխս ծռել։

Ո՛հ այդ կոյր զայրո՛յթն որ կ'ալեկոծէր զիս յայնժամ։ Կ'ուզէի վերջ տալ գործին։ Հակառակ Բասկուալի արգիլելուն, որոշեցի պարպել Ռէվօլվէրս մեր թշնամեաց վրայ, մէկ կողմ կ'ընէի տանիքը ծածկող ճիւղերը։

Սակայն որո՞ւ վրայ պարպել։ Երկար ատենէ ի վեր փայլակները դադրած էին պատռել աղջամղջին սեւութիւնը։ Այդ մթութեան մէջ, զոր անտառին կամարներն աւելի եւս կը թանձրացնէին, լուսաւոր կէտեր կ'երեւէին ու կը մարէին․ միմեանց կը մօտենային ու իրարմէ կը հեռանային եւ զիրար խաչաձեւ կը կտրէին։

Հնա՞ր էր միթէ, կայծոռիկներու երամակէ մը յօրինուած լուսաւոր խաղերուն ի շնորհս ընձառիւծներու վայրենի կիտառուները որոշել։

Վայ կեան մը սակաւմս իր գագաթնակէտն հասաւ։ Այդ գիշեր հասկցայ թէ վախնալն ի՛նչ է եղեր։

Ոստերուն մէջ թրթռացող հովին թեթեւ մռնչման հետ շունչի շշուկ մը զօրաւոր շնչառութեան ձայնի պէս բան մը ականջիս հասաւ։ Ընձառիւծը վրա՛ս էր․ կը ջանար դուռը բանալ, ցիցերէն ներս սողոսկիլ․ մինչդեռ հրացանիս փողը հողին մէջ էր գամուա՛ծ․․․ Պաղ արեամբ հարուածս կշռեցի։ Դանակն օդին մէջ խրեցաւ։

Ամուռկը կրկնուեցաւ․ Բասգուալն էր որ կը յօրանջէր։

Անտեղի զարհուրանացս համար ամչցայ։ Դէպքին պատճառն ըմբռնած էի։ Այդ վայրկենէն սկսեալ բաւական հանդարտամտութեամբ ու հաճոյքով ականջ տուի այն հնչման ու փոփոխման նուագահանդէսին զոր այդ գազանները կը յօրինէին մեզ։

Բառաչեց տապաստկիս վրայ երկնցած հանդարտ հանդարտ վառեցի [illegible] (գլանիկ) ու ծխեցի։

Արատուան դէմ, արուներուն միջեւ կռիւ ծագեցաւ։

Հաւանօրէն ահարկու պայքար մ'էր սա։ Մէն մի մռնչման ճիրաններու հարուածներ կը փոխանակուէին, հողը կը ցնցուէր նոցա ոստմանց ու մարմնոց թաւալման տակ։

Երկու հնդիկներն իրենց ակռաներուն մէջէն սուլելով կռիւը կը սաստկացնէին այնպէս ինչպէս կը գրգռեն շուները։

Վերջապէս, աղօտ լոյսեր անտառին ծառոց ահագին կոճղերէն ներս թափանցելով, յանկարծ սահեցան մթութեան մէջ։ Փրկութեան նշան էր դա։ Նոյն իսկ ընկերներս անհամբեր կը սպասէին պաշարման վախճանին։

«Օ [illegible]․ ծարաւես պիտի մեռնիմ կը ձայնէր Ելօզօ»։

[illegible] «ահա լուսցաւ» յարեց Բասգուալ։

Երերաց վայրկեան մը խրճիթին մէջ, ուրկէ հասկցայ թէ փչափողը կը պատրաստէր։

Եւ պահ մը վերջ, երբ արդէն կ'ընդնըշմարէի ընձառիւծներն որք մատակ գազանին շուրջը կը վազվզէին, հնդիկ պետը հեգնօրէն յարեց․

«[illegible], [illegible]․» որ կը նշանակէ․

«Ալ հիմայ կը տեսնեմ զձեզ, գձուձ էակներ։»

Սուլիւն մը ծանոյց ինձ փաքրիկ սլաքին մեկնումը։

Զայրոյթի եւ կատաղութեան ձա՛յն մը յայտնեց թէ հարուածն իր տեղը գտած էր։

Բասգուալ Վայնօրա եւ եղբայրն Ելօզօ դուրս էին սահած արդէն․ ես ալ դուրս ելայ։

Արեւադարձի երկիրներուն մէջ, լոյսն՝ առանց արշալոյսի՝ մէկէն կը ծագի։ Կարողացանք կենդանւոյն քովը լինել, երբ հոգեվարքի տառապանաց մէջ էր նա, զոր խումբին միացորդը լքած ու մեկնած էր։

Կուշտէն կախուած սլաքը խածոտելով, կենդանին փորձեց մի քայլ առնել։ Յանկարծ ահռելի կերպով սկսաւ հազալ ու բերանը կարմրագոյն փրփուրով լեցուեցաւ։ Այն ատեն կանգնեցաւ ետեւի թաթերուն վրայ, դարձաւ ինքն իր վըրայ եւ չանթահար տապալեցաւ։

Թարգմ. Ա. ՎԻԳԹՕՐ ՖՈՐԳԷՆ

Անհնար է Աւագ Եօթնեկին վեհ և նուիրական պաշտամանց ներկայ գտնուիլ՝ եւ չյափշտակուիլ գերբնական զգացմամբք ի լուր բարբառոյ մեծամեծ Մարգարէից որ յաւիտենական ճշմարտութիւններն կարողացան քարոզել այնպիսի երկնաշունչ չեշտերով որ դարուց ի դարս պիտի կրկնուին միշտ՝ արձագանգներ յարուցանելով ամէն զգայուն սրտից մէջ՝ յաղթողք ժամանակին։ Այսպիսի յուզմունք կը տագնապէին իմ հոգիս ալ՝ անցեալ տարի Աւագ չորքթու օրն՝ ի լուր սքանչելւոյն Եզեկիէլի և զայնս ի գիր առնուլ փորձեցի հետեւեալ տաղին մէջ։ Թ. Թ.

ԵՐԱԶՆ ՄԱՀՈՒ

«Ե՛կ շունչ՝ ի չորից հողմոց եւ փչեա՛ ի մեռեալս յայսոսիկ եւ կեցցեն.
Եւ եմուտ ի նոսա շունչ եւ կանգնեցան կացին ի վերայ ոտից իւրեանց»։
ԵԶԵԿԻԷԼ.

Ա

Ծովանայր անհուն դաշտն բատուերներով.
Ծիւաղաձեւ կոյտ գետնաքարշ միգի
Լեռներն ընկլըմած՝ մարած էր զաստեղս.
Հրագոյն նըշողէր լոկ եղջիւր մահկի։
Ձախուն յեց ի ժայռ՝ և աջն ի մօրուս՝
Հէ, արձակ՝ կանգուն կայ վեհ մարգարէն.
Խորշուրդք մեծամեծք կընճռեն զիւր ճակատ.
Բան ըղձութն և անդր աչք իւր թափանցեն։
Կեանք առած կանգնի իւր դէմ ապագայն.
Ըստ զօրել աչաց նըշմարէ ամբոխս
Խըռնեալս ուրուատիպ՝ որ ցընդին։— Ի սոոր՝
Բիւր ազգաց տեսնէ զոսկերս ոտնակոխս։
Խօչիւն իմն անխուլ և խորհրդաւոր
Իբրեւ գլըխերոյ հողմն ընդ Ովկէան՝
Կ'անցնի այդ դաշտէն։ Կարծես մեռելոց
Պատմէն իրարու զգաղտնիս գանկըն ունայն։
Բոլոր մարդկութեան ցաւերն և բոլոր
Ցոյք իւր դերեւեալ, արտասուք բոլոր
Ի մի վայր՝ ի մի կ'ամփոփին հողի
Սուրբ Տեսանողին ի լանջ հրատոչոր։
Եւ քըստմնասարսուռ և լըցուած երկիւք՝
Ահաւոր Օրուան փողոյն հանգունակ՝
Տարածեալ ըղձեւս՝ աղաղակէ նա.
«Արի՛ք՝ կանգնեցէ՛ք՝ ոսկերք ցամաքեալք»։

Բ

Կը կայտռեն ոսկերք, սարսռի դաշտն համայն,
Ինչպէս ծով անեզր ի նախ շունչ մրրկի,
Ինչպէս անտառներն յաշնան հողմակոծք,
Ինչպէս տերեւք ի շունչ Արարչի։
Եւ երբ յայն անդունդ խաւարի՝ ցոլայ
Փայլակի մը շող՝ ամբոխք ի տես գան
Խուռն այնչափ՝ որ միտք իսկ կ'ապշին թէ մահ
Քանի՛ դարուց մէջ կըտրեց հունձս այդքան։
Ոսկր ոսկեր դիմէ, գանկք ի յողնաշար,
Ամէն նիւթք ցըրուեալք կենաց ի շըրջան՝
Փութան յերիւրել զմարմինս այն ձեւով,
Ցոր էր մէն մի ազգ՝ սեւ՝ տիք ըստ ինքեան։
Թօթափին ծառէն սաղարթք, ի վտակէն
Ալեակք կը ցնդին, ի թըռչնոյն՝ նըւագք.
Կ'անջատին երփունք ծաղկին բաժակէն,
Հըրդեհէն՝ կայծեր, օդէն՝ թոյլ հոսանք։
Վինք ծովու ցելուն՝ և հրէշից ներքնոց
Քայքային մարմինք. մարի արծաթ լոյս
Ծովուն լուսնեկաց.— փեռեկին ցամաքք,
Եւ յափըշտակեալ նիւթք ի բաց տան խոյս։
Կը դիմեն հապճեպ ի ստացիչս իւրեանց,
Այլք յարեան կայլակս ինկած դիւցազնի,
Այլք ըզգլըրդ մանկան այտըս ներկելու,
Այլք յաստեղալայց ըղեղ քերդողի։
Եւ ահա իրանք կազմին կուսազեղք
Իբրեւ ըղբիւրեղ պաղպաջունք,— միայն
Ծըպիտ մի պակսի յայտից.— պատանեակք
Աներազ աչօք՝ կանգունք 'ւ անկենդան։
Եւ մայր գլխիկոր զորդւոյ դիեցիկ
Զամբելով կաթնեակն առանց զորովոյ.
Եւ նոր ամուսինք գիրկ ընդ խառն՝ յիրար
Պըշնուն ապշեալք իմն և առա'նց սիրոյ։
Չեն այս զարնայնոյ կենսառատ զարթօնք,
Այլ իբրեւ ձըմրան պաղ արեւուն տակ
Ջեանց միջէն կանգնած՝ զոստըն ծամածուռ
Ցըցելով ընդ օդս՝ հինաւուրց անտառք։

Գ

Շող մ'այլ աստուածուստ կայլակեց յիւր դէմս,
Եւ գոչէ. «Ե՛կ՝ շունչ ի չորից հողմոց»։
Բիւրք բիւրուց անդէն բոցք ծիրանածայրք
Տեղան իբրեւ ձեան տարափներ յամպոց։
Եւ սողոսկելով մէն միոյ 'նդ չըրթունս
Բնակիչք միջոցին ոգիքն աստղաճեմ՝
Իսպառ մոռացեալ զիւրեանց հին ընկերս
Մըտնեն հարկադրեալք ի բանտըն դըժխեմ։
Իբրեւ ոք խոցեալ սըրտակէզ մըշտիւ՝
Քընոյ մոռացմամբ ըսփոփուած՝ յայգուն
Երբ զարթնու և զգայ անձին՝ ի միտս իւր
Խուժէ իւր ցաւոց ամբողջ դառնութիւն.
Այսպէս ի քնոյ մահու յարուցեալ
Մարդն հայեցաւ շուրջ... մի առ մի զարթեան
Ցուչք իւր և կըսկիծք... բախեց ձեռն ի ձեռն,
Եւ հառաչ մ'եղաւ առաջին իւր ձայն։
Քանզի երկնազօր իւր աչաց առջեւ
Այժըմ խըզուած են դիմակք։— Տեսնէ նա
Մինչ երիկամանց ի խորս ինչպէս ենն,
Փո՛ւք զազրաթորմիք յորոց կը պըժգայ։
Ծըպիտներու տակ ոըջացեալ կըծկին
Տըռփանք՝ չահ՝ նախանձ՝ մախանք՝ ինչպէս օձք
Ընդ մանիշակաց թըփովք գալարեալ։
Համբոյրքն են կիզիչ քան ըղձուր դժոխոց։
Գետնասող մըտաց բստերջ նըկըրտմունք,
Անհաս մեծութեանց ոգեհաչ պատրանք,
Ցաշողուածք սպանդոյր կամ սոնք տըգիտի
Եւ նենգաւորին սադրանք եւ դարանք։
Եւ բիւր մատնութիւնք՝ զոր ճարտար լեզու
Գիտէր ըսքօղել հրապուրիչ անուամբք,
Զազիրք՝ մերկանդամք կ'երեւէին հոն
Ձերդ որդունք բացուած կափարչի մը տակ.
Եւ քըստմնասարսուռ և կորաքամակ
Մարդկութիւն համայն հեծեծէր ալխուր.
«Ո՛վ սուրբ Մարգարէ, ո՛վ սուրբ Մարգարէ
Տուր մեր գերեզման, մեր քունը մեզ տուր։
«Որդունք մեր մարմնն առին բաշխեցին
Մէն մի մասն յիւր տարր ուր էր երջանիկ.
Սիմունն յանապատ ցըրուեց զայն ոսկերքս
Զոր չըփըշըրեցին բորենեաց ժանիք։
«Կենաց յարածուփ Ովկիանուն մէջ
Եղերքէ եզերք կոծկոծող նըշխարք՝
Ցուսայեր էինք թէ հանգիստն է մահ.
Եւ նա փոփոխումն էր ի նոր վիճակ։
«Գերեզմանին մութ սեւէն անդր հազիւ
Բանայր հոլաթեւս հոգին յանհուն լոյս,
Հազիւ սրովբէին դաշնակցութեանց ձայնք
Երկնածարաւեալ հանէին ոգւոյս,
«Ցառաւօտել անդ երկնաւոր կենաց՝
Գիշերն այս երկրիս կոխեց վերստին.
Մի առ մի աչքէ մարեցան աստեղք,
Տակէ տակ վըհերն երկրիս բացուէին։
«Զարհուրելի ձայնդ ըղմեզ ետ կոչեց,
Եւ լուսոյ սանդղէն ի ստոր իջանք մեք
Ի սառերս անդ շիրմին, որոյ դուռն էր բաց
Այս դաշտիս վըրայ ուր կամք ցըրտարեկք։—
«Ով սուրբ մարգարէ՝ ո՛վ սուրբ մարգարէ՝
Թո՛ղ ոսկերքս ի քուն՝ եթէ կեանքն այս է»։

ԹՈՎՄԱՍ ԹԷՐԶԵԱՆ

ԱՇՈՒՂՔ ՀԱՅՈՑ

Ո՛չ եւս են [illegible]ները։ Ո՛չ եւս տօնական և հարսանեկան օրերու մէջ լու ի լու կը հնչեն նոցա ձայն ի թինդ բաբեպաշտ սրտերու և ի խանդակաթ ալիւրախ զուարթ հարսնեւորներու։ Ո՛չ եւս են մատաղք, որոց ի տես՝ խայտայր մանկըրին պարաւոր և տաղեր ցնծագին.

«Սուրբ Կարապետ կարմիր խաչեր,
Մատաղ կ'անեն կարիճ մաճեր.
Լոյս արեւուն շատ բարեւ,
Լուսաւորչին լոյս արեւ,
Արեւ Սուրբ Լուսաւորչին.
Մատաղ Սուրբ Կարապետին»։ (*)

Միայն թէ այժմ մերթ ընդ մերթ կը լսուի ողորմուկ՝ այլ սրտառուչ ձայն կոյր մուրացիկներու կամ ծերուկ պալուկներու, որք խարխափ ի քայլ՝ գօ՛գ կ'եղերերգեն տակաւին.

«Սուրբ Կարապետ կայնեցուցին,
Լուսեղէն շուրջառ հագուցին,
Քրիստոս ի գիրկ մկրտեցին.
Մ[illegible] Սուրբ Կարապետ։
Սուրբ Կարապետ ջրուն վրայ՝
Մայրը քալեց ծովուն վրրայ,
Հայրը կուլար իրեն վրրայ.
Մուրատատուր Սուրբ Կարապետ։
Սուրբ Կարապետ բարձր տեղեր,
Բոլորտիքը ծառ ու ճիւղեր,
Անոր պտուղը հոգու դեղ էր.
Մուրատատուր Սուրբ Կարապետ։
Սուրբ Կարապետ խորան խորան
Մէջը կ'օրրուէր ոսկի օրրան.
Սաղմոս կ'ասեն բերան բերան,
Եօթն անունդ էր, Սուրբ Կարապետ։
Սուրբ Կարապետ նստէր՝ սարին,
Մէջքը տեւեր Ճէճէր քարին,
Սեյիր կ'անէր ուխտաւորին,
Մատաղ կ'ուզէր Վարդավառին»։

Այսպէս սոքա՝ այս աշուղք և մուրիկք էին երբեմն, որք ամէն ուրեք ման գալով, թափառելով անդ՝ ուր Հայն էր զաղթած, ի յուշ կ'ածէին հայրենի հողն ու ջուր, խաչապսակ տաճարներն ու խորաններն, այլ այժմ սոքա ո՛չ եւս են ի մէջ։ Հետզհետէ և կ'անհետանան սոցա հետ ի միասին միանգամայն հին սովորոյթք եւ սիրատարփ յիշատակք հայրենի։ Է՞ր երկարօրէն գրել։ Ո՞չ ապաքէն ինչ որ է բուն տոհմային ու ընտանեկան, է այսօր անարժան մեր կաթոգին գուրգուրանաց։

Այլ սակայն հաւաստալով թէ չէ [illegible] անախորժ հայ աչերու և ականջներու՝ տեսնել և լսել մի ակումբ և մի զըւարթ ու խանդակաթ խօսակցութիւն, որոյ ականատես էի երբեմն, կը գրեմ. ո՛չ բառ առ բառ և պարզօրէն, զի անկարելի էր բնատիպը պահպանել, այլ գեղազարդելով, որպէս օրէն է բանահիւսի որ ժողովրդեան ծոցէն ծնած զաւակն՝ ոչ թէ մերկ ի տեսիլ կը հանէ, այլ յաճախ զգեստաւորելով և երբեմն իսկ գեղապաճոյճ զարդարելով ի հրապոյր աչաց և ի զմայլումն մտաց։

* *

Գիշեր էր, լուռ և մթին գիշեր։ Դուռ ուրեք աստղերու բոյլ ի բոյլ շարք կ'երեւին։ Ծովն է հանդարտիկ, ալիք կը ծըփծփան, և հեզասահ ի գիլ ի գլոր կ'ընդհարին նաւուն, որ հսկայաքայլ կը յառաջանայր ի Տրապիզոն՝ ակօսելով ծովը։ Նաւորդք ի քուն կը մրափեն, կարծես թէ խռնչէք կ'առնուն այն տառասպագին և սրտմաչուք հոգերէն, զոր մայրաքաղաքներու մէջ կրել անհրաժեշտ է, մանաւանդ նոցա համար, որոց վերջին ժամն հասած է պանդխտութեան, և այլ եւս ժամանակ է [illegible], այսինքն վերադարձի ի հայրենիս, առ սիրելիս անձկակարօտ։ Նաւորդք բազմաթիւ են, խառն ազգաւ, Հայք և Թուրքք, Ցոյնք և Բիւրոք։ Ջով հով մը կը պագշտէ այն ճակատներն՝ որք ո՞ գիտէ, ո՛րքան ժամանակներէ ի վեր պանդխտութեան դառնաշունչ խորշակէն խորշոմացած կ'ին, իսկ ես՝ կարծես նոր կեանք մը առնլով, գոհ և անքթիթ կը նայէի Սուլթաններու Սուլթան քաղաքին, որմէ կը մեկնէի... Մինչ այս՝ մինչ այն՝ ահա կ'երեւէր աստղն առաւօտեան, ո՛վ չխանդաղատիր և չյուզուիր ի տես արշալոյսին։ Եւ ահա յանկարծ կը տեսնեմ մի յաղթանդամ հայ մարդ, որ ի կոնքի իւր ձեռներն ու երես լուանալէ յետոյ՝ կը դառնայ յաղօթրան՝ յարեւելս, և բազկատարած կը մրմնջէ այսպէս՝ խաչակնքելով.

«Լոյս Լուսաւորչին,
Հաւատք Քրիստոսին,
Վա՛յ ուրացողին»։

Եւ յետոյ ծանօթացայ այս անձին. եւ ի՞նչպէս չծանօթանայի, քանի որ եղբայրակցութեան սէրն արդարեւ բուռն է միշտ, մանաւանդ հոն՝ երբ մարդս երկրի և երկնի մէջ տեղ է, այսինքն ի ծովու։ Անդ ամէն մեղապարտ հաշիւք և կիրք կը լռեն։ Տեսնել պէտք է թէ ի՞նչպէս ազգակիցք, թէեւ անծանօթք իրարմէ, կը նստին քով քովի, ակումբ ու խումբ կը կազմեն, Հայն Հայուն հետ, Ցոյնն Ցոյնին հետ, Իսլամն Իսլամին հետ, և երբեմն խառն իսկ։ Կը խօսին ու կը զուարճանան, կ'ուտեն ու կը խմեն, կ'երգեն ու կ'աղօթեն, ո՞ր մէկը թուեմ։ Կա՞յ այնքան զուարճալի ժամ, որքան ծովային ճամբորդութեան մէջ՝ մանաւանդ երբ ծովն է խաղաղ, և նաւորդն ինքնին յափշտակուած կը յեղյեղէ Ներեկայի Պլպուլին հագներգը.

«Ծովն ի մէջի իմ ծածանէր,
Բաղցրիկ օդովն ծիծաղէր»։

Բայց նախախնամութիւնն ալ իւր հաշիւներն ունի. տրտմութեան մէջ յանկարծ ուրախութիւն խառնել, անակնկալ մը ի վեր հանել, այս գործ է բարեգթութեանն Աստուծոյ։ Ի զուր չէ ըսուած սա առած. «Երբ մէկ դուռն կը գոցուի, ուրիշը կը բանայ Տէրը»։ Ո՛հ հաւատք, դու միմիթար վշտացեալ սրտերու։ Մինչ ես յուսահատօրէն կը խորհէի ահա կը հանդիպէի մարդու մը, որ թէեւ կը վերաբերէր ժողովրդեան ստորին դասուն, այլ սակայն կը թուէր պատկեր մարդկային կատարելութեան, վասնզի, ինչպէս կը պատմէր, փորձութեան բովէն անցնելով մերթ բաղդէն յաղթուած և մերթ յաղթած էր բաղդին։ Սա կը պնդէր թէ յիսուն տարիէ ի վեր կը թափառէր, կը պարծէր թէ տասն անգամ [illegible] ըրած է, կը պնդէր թէ Մշոյ Սուրբ Կարապետի, Սվազի Սուրբ Նշանի և Հաղբատոյ վանքերուն մէջ փոքրաւորութիւն և Սեւանայ մէջ ճգնաւորութիւն ըրած է ժամանակաւ։ Թալմուտէն և ժողովածուէն վկայութիւններ յիշատակելով կը վիպէր, կ'առակէր, կը մեկնէր, ո՞ր մէկը թուեմ. կարծես յեզու էր կորեր։ Կը պնդէր թէ Ցակոբոս Պատրիարքէն Վեցհազարեակ դաս է առեր և թէ Ախթարքէն կը հասկնայ։ Նա չափեր չափփեր էր Ռուսաստանի, Պարսկաստանի և Օսմանեան տէրութեան բոլոր գաւառներն ու քաղաքները։ Շատ ու շատ փաշաներու, պէյերու, խաներու եւ մելիքներու անուններ կը յեղեղէր եւ սքանչանօք կը յիշէր Ղազէը։ Իւր առաջին և վերջին խօսքն էր թէ մուկի պէս մնած է հոն՝ ուր Հայու հոտ առած էր։

Սա ինձ առաջնորդեց յամբայր. զի հովին և անձրեւին սաստկութենէն, որ սկսուած էր կէս գիշերին, նաւորդք տախտակամածէն հոն փոխադրուած էին։ Սեղանը կազմ ու պատրաստ էր։ Սոխ ու սխտոր, պանիր ու ձէյթին եւ հաց ջարդուած էին։ Սեղանակիցք զուարթ էին, կ'երեւէր թէ պարպած էին քանի մը գաւաթներ։ Սոքա յոտնկայս զիս պատուելէ յետոյ՝ բոլորեցան եւ բազմեցան. խօսից կարգն էր առաջնորդիս, որ ամենէն տարեւորն էր։ Եւ որքան պնդեց թէ Զուղայեցի է, այլ ես կռահեցի թէ Խոյեցի է եւ խաչագող զուցէ։ Սա գինիի գաւաթն ի ձեռին սկսաւ ժպտել. «Անունս է Խան-Սուլթան, քաւորս (կնքահայր) որ կ'երեւի թէ կամ յիմարին մէկն էր եւ կամ կեղծաւոր մէկը, միրտութեանս ձուաղեղը ուտելէ յետոյ, պապիս ու մամիս կ'աւետէ թէ եբախային անունը Խան-Սուլթան դրի, վասն զի կուշտ ու կուռ պիտի ապրի. վա՛յ գլխուս, ճիւն գլխուդ, վաթսուն տարիէ ի վեր՝ հազար ու մէկ գաւառ ու քաղաք մագողի պէս մտայ ու ելայ, հաց ու գինի, Տէր կենդանի (1), թէ ընդհակառակն ողորմելի սպասաւի պէս, ազքատ Ղազարոսի պէս ապրեցայ։ Սողոմոն իմաստուն աշխարհիս [illegible] վայելելէ յետոյ՝ ըսեր է. «Ունայնութիւն ունայնութեանց և ամենայն ինչ ընդունայն». սեւ օ՛ր գլխին. մեր Խիկարին լսելու է.

«Ինչ տեղ հաց,
Ինչ տեղ գինի,
Այն տեղ կաց.
Այն տեղ քընի»։

Ուրեմն խմենք, աղբրտիք. կենդանութի՛ւն»։ Եւ ահա բազմականք կը գոչէին. «Անմահութի՛ւն»։

Խան-Սուլթան կը շարունակէ. «Նայեցէք սա մեր Օսմանցի աղբրտիք ձայն ձըգեր կ'երգեն.

»Թէզ կէլ աղամ, թէզ կէլ օլմա մուխանէթ.
Ղուրպէթ ինսան էտէն՝ կէօրմէսին ճէննէթ»։

Հազար փա՛ռք Աստուծոյ, մեր ղուրպէթն իսկի վերջացաւ, [illegible] մեր միւս ղարիպներուն։ Իսկ մենք է՞ր լռենք, խըմենք ու երգենք. [illegible] ունինք, սարքենք ու ձայնենք։ Թող սա նէմցեները, — այս միջոցին նաւազք խռնուած կը գիտէին, — մեր այս կերուխումն ու ցընծումը տեսնելով ճաթին ու պատռին, որք զմեզ աւանակի տեղ դնելով, կամ իշու և ձիու բեռներ կարծելով՝ սոյն ամբարը նետեցին»։

Ընդհատելով Խան-Սուլթանի խօսքը գրուցեցի. «Հովին սաստկութեան երեսէն ծընծըղները գոցել պէտք էր, որպէս զի նաւը ետ ետ չերթայ»։

—«Օհօ՛, ամէն առեն յառա՞ջ երթալու է. մարդիկ առաջ հազար տարի կ'ապրէին, հիմակ հարիւր տարիէն աւելի ապրողն ո՞վ է։ Ո՛վ խենդութիւն, այս յառա՞ջ երթալ է թէ ետ ետ։ Բայց խմենք ու երգենք. սակայն կարգն իմս է. մտիկ ըրէք.

«Ամա՛ն է՛յ, է՛յ, ղարիպն երթայ ի ղուրպէթ
Ետեւ թողնէ իր ժամերուն բարձր գումբէթ,
Ամա՛ն է՛յ, է՛յ, սրտիկն հալի, սեւ օր գլխին,
Լոյս է Քրիստոս, լոյս է հաւատք, յոյս ղարիպին։
Ամա՛ն, է՛յ, է՛յ, Վարագայ սար, ժամհար, վեղար,
Սուրբ Կարապետ, խունկ ու բուրվառ, նշխուն շուրջառ։
Ամա՛ն, է՛յ է՛յ, ոսկի զաւզան Լուսաւորչին,
Ղարիպին տան սիլա բարով, լո՛յս ղարիպին»։

Խան-Սուլթան յետոյ խօսքն ուղղելով առ Մշեցին. «Մկօ աղբար, ի՞նչ քիթդ ու մուռթդ ես կախեր, զրուցէ, Տէրն օղորմած է, ամէն [illegible] կայ»։ Մկօ ցաւագին կը պատասխանէ թէ չար երազ է տեսեր և թէ...։ Խան-Սուլթան ընդմիջելով. «Լաճօ, այդ էլ մոմոնելու բա՞ն է, Ալթարք չունի՞ք դուք։ Կ'երթաս ձեր տէրտորոջ և աքլոր մը մորթելով կարդալ տալէ յետոյ սա խօսքը, չե՞ս գիտեր թէ երազն ի բարին կատարի և չարըն խափանի.

«Անծինըն ծնանի
Եւ անլին լնանի.
Ջարըն խափանի,
Հաւիկն եղանի,
Մատաղ սատանի։

Խան-Սուլթան ա՛լ սկսած էր խելըռիլ, ուստի սկսաւ աւելի պնդել եւ գոչել. «Խմենք, աղբրտիք առաջին խմանն էր Նոյ նահապետ։ Քամ Աստուծմէ պատժըւելով սեւերես եղաւ, վասնզի ծածկած էր իւր հօր գինովութիւնը»։ Տեսնելով թէ Խան-Սուլթան սկսած մի աստուածաբանական մեկնութիւն կը հնարէր, ընդմիջեցի. «Քամ իւր հօր ոչ թէ գինովութիւնը, այլ մերկութիւնը տեսնելով՝ ծիծաղած էր»։

—«Ի՞նչ մերկութիւն. այն ժամանակը հագուստ ու կապո՞ւստ կար։ Եթէ Քամ ևս խմած լինէր, իւր աչերն այնպէ՞ս պիտի տեսնէին եւ այնպիսի պատժո՞յ պիտի դատապարտուէր. բայց բարին Աստուծմէ է, Լոյս Լուսաւորչէն, խրատ Խիկարէն։ Է՛հ, ի՞նչ օրերու հասանք. հին ժամանակներն Ախթարքն եւ Ուրրաթագիրք, Սաղմոսն ու Նարեկն էին պատուական գրքեր։ Ժողովածու, Պղնձէ քաղաք, Աղուխադիրք, Աքլոր ալբար հիմա մոռցուած են։ Նորեկուկ տիրացուներ նոր նոր գրքեր տալով մեր տղայոց՝ կը հարցնեն. «Աստուած մի՞ակ է, էշը ձայնաւո՞ր է»։ Վա՛յ ինձ, իշուն, զանչական իշուն ձայնաւոր լինելը լսելու բա՞ն է։ Ուրեմն ի՞նչ պէտք է էշերն այսուհետեւ կապել ախոռներու մէջ, թող կապուին այդ տիրացուներու քով, մնայ երթայ։ Օ՛հ, ի զուր չէ ըսուեր, թէ աշխարհս գրող-կարդացողներէ պիտի կործանուի։ Բայց դու՝ տիրացու Սըհօ, սեղանի վրայ ենք, խմենք ու երգենք, տաղէիր հաւու մեղեդին, զոր Տիարպէքիրի մէջ քանի տարի առաջ լսեր եմ, ի՛նչ անոյշ։

«Հաւիկ մը պայծառ տեսի աննման,
Ի յայն խաչափայտի վերայ աննման.
Աննմանիդ ո՛վ նման.— Դու նման։
Զթեւս արծաթափայլս ունէր աննման,
Արեգական շողոյն նման աննման։
Զձայնիկին ողորմուկ ածէր աննման,
Զաչերն արտասուօք լնոյր աննման,
Առաւօտեան ցօղոյն աննման»։

Խան-Սուլթան կը ժպէ վերստին. «Էրզրումի դաշտին մէջ այս մեղեդին Զատիկի առտուն էլ երեսուն տարի առաջ լսեր եմ, ուր տղեկներ ու աղջիկներ ցատկըրտելով կը ձայնակցէին.

«Մարտը կուգայ ծաղիկներով,
Երկնից հաւքերն կարդըլով.
Ահա եկաւ Հայոց Զատիկ,
Բերենք ներկենք կարմիր հաւկիթ»։

Մինչ Խան-Սուլթան կը շարունակէր, յանկարծ Ալօ աղբար՝ գրեթէ գինիէ ըզգըլխած խօսքն ուղղեց առ նա. «Խօսից կարգն իմս է այլ եւս. դուք՝ Խան-Սուլթան, [illegible] էք առեր Սուրբ Կարապետէն, աշուղի շնորհք էք առեր, բարով վայլէք, հազար բարով։ Լոյս էք առեր Լուսաւորչէն, սեղան ունիք, հաց ու գինի առատօրէն,

«Շէն կեցիր շէն՝ տնով տեղով,
Ապրիս դու շատ՝ ճետով պէտով»։

Խելքիդ ու լեզուիդ ըսելիք չկայ։ Կ'երեւի թէ աշխարհիս մէջ մինչեւ հոն ես հասեր, ուր թռչունն իւր թեւով և օձն իւր փորտով հասած չէ։ Եթէ Խիկարին մտիկ ընենք, Տէրն Ադամայ հետ է խօսեր Արաբերէն, օձն Եւային հետ Պարսկերէն, Ադամ յանդիմանուեր է Թուրքերէն, Ադամ եւ Եւա լացեր են Հայերէն»։

Խան-Սուլթան ընդմիջելով. «Կեցցէ՛ս Ալօ, լակոնութիւնն Հայոց ազգին, չըսե՞ս, այն օրէն ի վեր՝ 7000 տարիէ ի վեր բաժին է մնացեր։ Սա նայեցէք, հարսին կեսուր, եղին մսուր, Հայուն արցունք. ի՞նչու.— վասն զի Ժողովածուին մէջ գըրուած է թէ Սատանայն դրախտ է մտեր, —չգիտեմ թէ ո՛ր ծակէն— Եւա և Ադամ դրախտէն դուրս վռնտուելէ յետոյ՝ երբ առաջին անգամ գիշերային մթութեան մէջ են գտնուեր այնքան վախցեր և այնքան լացեր են, որ սատանայն արշալուսի մօտ լուսեղէն կերպարանաւ եկեր ըսեր է. «Ինչո՞ւ կուլաք, ես գծեզ նորէն լոյս աշխարհ կը հանեմ, եթէ դուք ձեռագիր տաք, թէ դուք և ձեր զաւակներն ինձ ծառայ պիտի լինիք յաւիտեան»։ Նոքա ճարահատած քարի մը վրայ ձեռք դնելով՝ հազիւ թէ երդում ըրեր են, ահա արշալոյս եւ ետեւէն արեւ։ Բայց որովհետեւ այս բան խաբէական էր, ուստի նոքա այնուհետեւ աւելի եւս լացեր ու լացեր են, եւ անիծեր են թէ այդ բնակին դրախտի երկրին մէջ լալով ծնին, լալով ապրին, լալով մեռնին, վա՛յն ի վրոն, մ՞երս ի վրան դրողին էլ, լսողին էլ, հաւատացողին էլ»։

—«Ճշմարիտ է, լակոնութիւնն իբր անէծք Հայոց ազգին մնաց։ Օրինակն ինէ լսեցէք. Բասմանմեայ հասակիս մէջ գործի սկսայ խելք ու լեզու, սիրտ ու յժ ունէի, այլ այնքան անյաջող էի, մինչ զի եթէ հաց գտնէի, քար կը կտրէր, եթէ ոսկի հող։ Օր մը վհուկի մը բաղդս նայել տըւի որ ըսաւ. «Մինչեւ սուրբ մարդու մը հէշը չգողնաս, մարդ ըլլալիք չունիս»։ Տէրտէրէն զատ ո՞վ սուրբ է, ուստի Մուսուն գիւղի տէրտէրին հէշը գողցայ ու փախայ դէպի Մակու։ Այլ նա տեսնելով՝ ետեւէս կը վազէր ու կ'անիծէր այսպէս.

«Ալօ, սեւ օր ի քո գլուխ.
Երեսդ լինի զերդ գործելի թուխ.
Շունչըդ պակսի զէտ ըղծուխ։
Կեանքըդ լինի սակաւ ու սուղ,
Մորթիդ լարվի քան ըղջուղ։
Ջօրն կենաս հոգեց նոր,
Քո չարն տանի զքեզ յանդունդք խոր։
Օրըս բարով,
Աչուիդ կաւով,
Աստուած քե խռով.
Ալուրս յոլով
Ծեծուիս բրով.
Մեռնիս սրով,
Խեղդիս ի ծով»։

Իշով Երասխի վրայ ձգուած կամրջէն անցնիլ պէտք էր։ Պաշնորդք իշուն համար դրամ պահանջեցին։ Տեսնելով որ անցորդք իրենց շալկած բեռներուն համար վճարումէ ազատ են, էշս շալկեցի»։

Խան-Սուլթան քահքահ մը ձգելով. «Աքանչելի՛ գլուխ, Ալօ»։

«Բայց հոգս չէր էշը շալկելս. էշը զըռըռնչիւն մըն է ձգեց խռո՛ր զըզռոց։ Պաշնորդք եւ անցորդք, մանաւանդ անվարտիք լաճեր, ետեւէս, քովէս և առջեւէս գալով ու անցնելով, հող ու քար կը նետէին, կը ծաղրէին ու [illegible] կը պոռային։ Ի՞նչ ընէի, ամօթէս ու սարսափէս ամչեցայ, էշս շալակէս պրծաւ, յանժամ խուլ[illegible] տղատելու համար ցատկեցի իշուս վրայ, այլ խելքս այնքան թռեր էր գլխէս, որ չիտակ նստելու տեղ, ծուռ էի նստեր, ուստի ահա նոր խայտառակութիւն։ Փողոցեանք այս անգամ աւելի կատաղօրէն կը ծաղրէին ու կը ծանակէին. էշս կը վազէր ու կը վազէր, մինչեւ նետուեցաւ պարտիզի մը մէջ, ուր խանին աղջիկներն ու նաժիշտները կը լոգանային լճին մէջ, որք լեզապատառ փախան աղաղակ ու ճիչ ձգելով։ Սպասաւորք հասնելով, զիս ու էշս խանին առջեւ տարին ծեծելով ու փաթելով, որ հրամայեց իշուս հետ զիս կախել։ Պոռացի թէ ինչո՞ւ իշուս մեղքը ես քաւեմ։ Այլ նա որովհետեւ մտիկ չըրաւ, ուստի նոր արտառոց սուտ մը հնարեցի։

«Ի՞նչ սուտ»։ Ձայնեցին բազմականք։

«—Տէր խան, սա հաւկիթն է յառուդ, գոչեցի, այս հաւկիթն տարին անգամ մը կը ծնի հուրի, ալու՛ր աղջիկ. քան օրէն պիտի ծնի, եթէ թխմոր տակ դրուի իմ հսկողութեանս ներքեւ։ Հաւանեցաւ խանն, այլ սակայն ո՛րչափ մեծ եղաւ ուրախութիւնս, երբ խանի նախանձոտ զէհոյի հաւատարիմ մարդոց ձեռամբ քանի մը օրէն ազատեցայ, զաղտ փախչելով Մակուէն ի Դեհրան և հոն նոր դժբաղդութի՛ւն...»։

Խան-Սուլթան որ միշտ կը խմէր, ա՛լ չուզեց մտիկ ընել, ուստի ձայնեց սրտանցօրէն. «Ալօ, էշդ էլ քեզ, հաւկիթդ էլ քեզ. մենք մեր քէյֆին նայինք, խմենք ու երգենք։ Թադոս աղբար, սազդ առ, սա Բոսնեցի աշուղին խաղը լսենք»։

«Էրզրումու ես գեղ չեմ գայ,
Օտարներու մալըս չեմ տար,
Եար մ'եմ սիրեր թէրկը չեմ տայ.
Եարիկս դու արի, հոգիս ղուրպան։
Ուլի ճամուն բարձր է զուպպէն.
Եարըս հագաւ իրեն ճիւպպէն,
Կեանք ու մալըս քեզի թօփտէն,
Եարիկս դու արի հոգիս ղուրպան։
Եարըս եկաւ, դընաց կաւի,
Գեղ գեղաւի կայնած տաւի.
Մանտըր ճգմա ոտքերդ ցաւի.
Եարիկս դու արի հոգիս ղուրպան։
Ջինլի օտա, չինլի քեասայ.
Ասօր եարըս թէնա տեսայ,
Արի աղջիկ քո մօր սաս,
Ինծի անէ իրեն փեսայ։
Դունէն ելար ալ կապեցիր,
Մէջքըդ բարակ շալ կապեցիր,
Աչքով ունքով զիս խաբեցիր,
Եարիկս դու արի հոգիս ղուրպան։
Ելայ երդիք, թափ հալեցի,
Թափըմ զարկի երդիք բացի,
Աչեցի որ եարըս չըկայ,
Ներսէս օճախը քակեցի։
Շողոն դուռը լուաց կ'անէր,
Շամամ ծիծերը բաց կ'անէր.
Ինծի տեսաւ սուտ լաց կ'անէր.
Եարիկս դու արի, հոգիս ղուրպան։
Դունէն ելայ պօշըդ տեսայ,
Ես ըլլէի մօրըդ փեսայ.
Ալ թշնէրէդ մէկ ջուխտ պուսա (պաչ),
Եարիկս դու արի, հոգիս ղուրպան»։

Հազիւ թէ Թադոս լռեց, ահա Խան-Սուլթան և միւսներն աղաղակեցին.

«Ձայնդ անպառ,
Ձեռքըդ դալար,
Թադոս աղբար»։

Խան-Սուլթան ա՛լ լոլիկ էր, գաւաթն ի ձեռին կ'երերար։ Այլ յանկարծ այս մարդն ահաւոր մի կերպարանափոխութեան ենթարկեցաւ, աչերն բոցավառ փայլեցան, պարպեց գաւաթն եւ մեծաձայն գոչեց. «Հայոց ազգն իւր աշուղներուն և տիրացուներուն պարտական է»։ Հազիւ թէ յանդգնեցայ յաւելուլ թէ «Եւ եկեղեցականներուն», Խան-Սուլթան պերեւէշտը ոլրելով և փայլակնաթափ աչօք դէպ ինձ յառաջանալով որոտաց. «Տէր վարդապետ, ո՞ւր էիք դուք, երբ մեք աշուղներս մեր սազերը սարքած՝ կը մոնէինք հոն ուր Հայ մը կար եւ որ կ'արտասուէր օտար արեւու տակ։ Դուք ի՞նչ կ'ընէիք, երբ մենք մեր սազերուն ու տաղերուն շնորհիւ...»

—«Կ'աղօթէինք»։

«Կ'աղօթէի՛ք. եթէ կ'աղօթէիք, ի՞նչու ուրեմն Աստուած ժողովրդեան արցունքը ցարդ չսրբեց։ Ա՛հ, դո՞ւք կ'աղօթէիք, դուք որ կ'զրաղէիք, մերթ զաղտուն իրարմէ խլելով և մերթ ճամարտակելով թէ Քրիստոսի էջն ի՞նչ եղաւ, երկի՞նք ելաւ թէ դժոխք իջաւ, Նոյի ագռաւն ո՞ւր գնաց, հա՞ւն է հաւկիթն, թէ հաւկիթն է հաւէն։ Լռեցէք, ա՛լ բաւական է(*)։ Բայց մեզ զի՞ փոյթ՝ աղբրտիք, ո՞չ ապաքէն դոքա եւս նման են այն Փարիսեցիներուն, որք Երուսաղէմի պաշարման ատեն կը վիճէին և իրար կը բզքտէին թէ հաւու մը շաբաթ օրն ածած հաւկիթն ուտել պէ՞տք է թէ ոչ։ Ո՛վ ծայրայեղ իմաստակութիւն, մնաս բարեա՛ւ։ Իսկ մեք աղբրտիք, խմենք ու միաձայն երգենք Զատիկը»։

«Արեւն էր ծագել մերոյ աշխարհին,
Ծագել էր ծագել լոյս Լուսաւորչին.
Զատիկն է եկել մեր լոյս աշխարհին,
Հաւիկն է արթուն Սուրբ Կարապետին.
Հաւկիթն է կարմիր մեր Սուրբ Զատիկին
Հաւիկն է ածել Սուրբ Կարապետին»։

ՆԱՀԱՊԵՏ

(*) Այս և յաջորդ ժողովրդական երգերն ամփոփուած են ԱՆԳԻՐ ԴՊՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ԱՌԱԿԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ գրքին մէջ, որ ի մօտոյ պիտի հրատարակուի ի շնորհս քաջալերութեան գրասէր ազգայնոց։

(1) Երդման ձեւ ի Հայս։

(*) Աշուղին այս կարծեաց զարմեալ չեմք բնաւ հաւանիս։ Ն

ՏՈՔԹ. ՍՏԵՓԱՆ ԹԻՐՔԵԱՆ

Ամեն օր մինչեւ կէս օր հիւանդ կընդունի Կէտիք-Փաշա առաջին փողոց Թիւ 18 տան մէջ եւ կը դարմանէ ամեն տեսակ հիւանդութիւններ։ Ժամը 8 էն վերջը (Ր. Թ.) կը գտնուի Պաղճէ-Գափու Ալէքեան դեղարանը։ Ուրբաթ օրեր թէ՛ տան եւ թէ՛ դեղարանին մէջ ձրիապէս կը դարմանէ։ 260 2—5

ՀԵՌԱԳԻՐԱԼՈՒՐՔ

Կ. ՊՈԼՍՈՅ ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԵՆԷՆ

ԱՅՍ ՕՐՈՒԱՆ

ՊԵԼԿՐԱՏ, 1 մայիս.—Հուճիրատի կամ չկրցաւ համոզել գնացալի Թագուհի Պելկըրատէ մեկնելու։ Բռնի զօրութեան առջեւ միայն կուզէ խոնարհիլ։

ՓԱՐԻԶ, 1.— Սէնթլէ Ֆրանսական մարտանաւուն օգնութեամբ Պիրէոնէ Եաֆա գացող Աֆրալ Գոսէն Ֆրանսական զրահաւորին կաթսան պայթեցաւ, որով երկու նաւաստիք մեռան եւ 14 նաւաստիք ծանրապէս վիրաւորեցան։ Զրահաւորն հարկադրեցաւ Պիրէոն դառնալ։

ՎԻԵՆՆԱ, 1.—Աւստրիոյ առեւտրական նախարարին եւ Լոյտի շոգենաւուն ընկերութեան ներկայացուցչաց միջեւ կնքեալ պայմանադրութեան համաձայն, 1892 յունուար 1 էն Լոյտը 15 տարի եւս պիտի շարունակէ տարեկան որոշեալ թուով ուղեւորութիւններն ընել սա կերպիւ. 52 անգամ ընդ մէջ Կ. Պոլսոյ եւ Պաթումի, 52 ընդ մէջ Թրիէսթէի, Քորֆուի, Պիրէոնի, Կ. Պոլսոյ, 52 Կ. Պոլիս եւ Վառնա, 52 Թրիէսթէ, Կրէտէ եւ Իզմիր, 13 Թրիէսթէ, Ալեքսանդրիա, Պէյրութ եւ Կ. Պոլիս, 13 Ալեքսանդրիա եւ Կ. Պոլիս, 26 Ալեքսանդրիա եւ Մերսին, 62 Թրիէսթէ, Սելանիկ եւ Կ. Պոլիս, 40 Կ. Պոլիս եւ Իպրայիլ, նաեւ մի քանի ուղեւորութիւնք Հնդկաստանի եւ Չինաստանի ճամբուն վրայ։ Պիտի հանդիպին նաեւ Ֆիումի։ Կառավարութիւնը Լոյտին պիտի տայ երեք միլիոն չորս հարիւր հազար ֆիորին տարեկան նպաստ։ 15,000,000 կանխիկ կուտայ շոգենաւներն եւ այլ նիւթերն ատրիճանապէս նորոգելու։ Կառավարութիւնն իրեն կը վերապահէ որոշել ճամբորդաց եւ ապրանաց փոխադրութեան գիները։ Վարչական խորհրդոյ անդամք եւ ամեն պաշտօնեայք Աւստրիոյ հպատակ պէտք է լինին։ Ընկերութեան կեդրոնավայրն ի Թրիէսթէ պէտք է լինի։ Աւստրիոյ արտաքին գործոց նախարարն հսկողութեան բացարձակ իրաւունք ունի։

ՔԱՖԹԱՄՈՒՆ (Բարեյուսոյ հրուանդան), 30 ապրիլ.— Փորթուկէզ զօրքերը գրաւեցին զՄասիքէսէ։

ՊԵՐԼԻՆ, 1.— Կը ծանուցուի թէ Զարին կրտսեր որդւոյն Կէորկի Մեծ դքսին ուղեւորութեան գիծը փոխուած է, որով Ռուսիա կը դառնայ Թրիէսթէի ճամբով։

ՎԻԵՆՆԱ, 1.— Կաւկասիոյ Նախորդ փոխարքայ Միքայէլ Մեծ դուքս կը հրաժարի հանրային ծառայութենէ։

ԴՐԱՄԱԿԱՆ

ՂԱԼԱԹԻՈՅ ՊՈՐՍԱ

Ղալաթիա 20 Ապրիլ

ԸՆԹԱՑԻԿ ՓՈԽԱՆԱԿԱԳԻՐՔ

3 ամս. Լոնտրայի վրայ	110 7/8	
8 » Բարիզի »	22 92 1/2	

Օսմանեան Ձեռնարկք

Երկու երկէկ գուզ. (Միայն. ...)	20	21
Բերայի մէջ	—	—
Ամատեան գանձանակ	20	20
Կէս օրէն	20	20
Թոնփլամէթ Օսմանիէ երէկ երեկոյ	82	35
» » ժամ 5ին	82	34

ԸՆԹԱՑԻԿ ԱՐԺԷԹՂԹՔ

Փոխառութիւն	A. Սէրի	42	3/4
»	B. »	22	5/8
»	C. »	20	20

ԲԱԺՆԵԹՈՒՂԹՔ

Օսմանեան Պանքա	Ոսկի	5	24
Պորթուկալ ...	»	9	08
Գազի ազ Պէշ...	»	6	15
Սոս. Շահէ Չեկմէճէ...	»	4	33
Ռեժի...	»	15	13
Թրամուէյ...	»	567	
Բալքանի երկաթուղի ...	»	74	5/8
Բաժնեթուղթ Լավրիոյի ...	Գ. Ի.	160	

ԸՆԹԱՑԻԿ ԴՐԱՄՔ

Օսմանեան ոսկի	Ղրշ.	100	
20 Ֆրանքնոց	»	87	21
Անգլիական ոսկի	»	110	12
Մարք (գերմանական ոսկի)	»	107	35
Իմփէրիալ	»	90	10
Գրիմեթ	»	51	12
Բուլղարի Թղթադրամ	»	7	58
Մեծ. արծաթ. (ազատ)	»	108	
Հինգնոց	»	102	
Մէճիտիէ	»	99	
Թազաֆէյլ	»	17	
Տօլար Ղալաթիոյ Սաքարանի...	»	7	

ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՊՈՐՍԱ

Բարիզ, 2 Մայիս, ժամ 3 վերջ 25 երէկ

Ֆրանսական Ռանթ 3 %	94	67 1/2
» » 4 1/2 %	105	80
Օսմանեան քոնսօլիտէ Սէրի Դ.	18	65
Օսմանեան երկաթուղի	74	
» Ռեժիի բաժնեթուղթք	347	50
Օսմանեան Պանքա	598	75
Սոսիէթէ Ժէնէրալ	—	—
Կրէտի Լիոնէ	778	75
Իտալական Ռանթ 5 %	93	67 1/2
Հելլենական 5 %	454	
Եգիպտ. Թուրք (1890)	47	50
Եգիպտական միացեալ	495	
Գազի ազ Բարի	810	
Օսմ. մաքս. արժէթուղթ	460	
Ռիօ Թինթօ	582	50
Մեքսիքանօ	683	75
Չէք Լոնտրայի վրայ	25	29
Օսմանիյէ (Օսմանեան քոնսօլիտէ)	377	50

Վիեննա, 2 Մայիս, ժամ — վայր —

Օսմանեան երկաթուղի	35	60
» Ռեժիի բաժնեթուղթք	160	50
Փոխանակութիւն Լոնտրայի վրայ	117	25
» Փարիզի »	46	30

Պէրլին, 2 Մայիս, ժամ — վայր —

Փոխանակութիւն Լոնտրայի վրայ	20	32 1/2
» Փարիզի »	80	50
Բուլղ. Թղթադրամ	245	
Օսմանեան երկաթուղի	75	20
Օսմանեան քոնսօլիտէ Սէրի	18	70

Լոնտոնի Պորսան եւ Փարիզի փթիթ Պուրսը գոց են։

ՄԻՍԱՔԵԱՆ Ի ՓԱՐԻԶ

Թէ ի՛նչպէս ծանօթ եղած է Խորասանճեան Պետրոս Ամիրային։ — Իր մենութեանը մէջ. — Իր այցելուները — «Մասիլիոնի փոքրիկ Քառասնորդաց Թարգմանութիւնը.— Իր գրականութիւնը. — Տէր. Միրճիպաշեան 1880 Թուականին Միսաքեանի համար —

1836 Թուականին Հինքեար Պէյջնտեան, 17 տարեկան պատանի, Խորասանճեան Պետրոս Ամիրայի տունն է ուսուցչի պաշտօնով։ Միսաքեան սոէպ կ'երթայ կը տեսնէ հոն իր սիրական աշակերտակիցը, եւ, այս առթիւ, այդ Թուականէն ծանօթ է Խորասանճեան ազգատոհմին։ Հինքեար Պէյջնտեան, ընդհատումէ մը ետքը, 41 Թուականին վերստին նոյն պաշտօնին կը կոչուի Ամիրային տունը. Միսաքեան կը շարունակէ իր այցելութիւնները, բայց մտքէն չէր կրնար անցընել թէ օր մըն ալ ինք պիտի ստանձնէր Բարիզի մէջ իր աշակերտակցին աշակերտաց տեսչութիւնը. այս այցելութիւնք միայն թէ առիթ տուած էին որ Խորասանճեան Ամիրան ճանչէր զՄիսաքեան ի մօտոյ։

1888 Թուականին՝ Ամիրան իր երկու զաւակներն ի Բարիզ ղրկելու որոշում կընէ, եւ մտածելով որ, եթէ ոչ հօր մը, գէթ երիցագոյն եղբօր մը տեսչութեանը պէտքն անհրաժեշտ էր անոնց, կը համաձայնի Միսաքեանի հետ ամբաւ վստահութեամբ։ Ալ այնուհետեւ Խաչատուրը, նոյն ժամանակի ամենէն համբաւոր, անաչա՛ռ եւ անկաշառ գրագէտը, Բարիզի մէջ է. ալ ոչ ոք կը խօսի իր վրայ, կամ որ նոյնն է ըսել, ոչ ոք իր վրայ խօսեցնել կ'ուտայ։ Երեք կամ չորս տարիէն ետքը՝ զատուելով Ամիրայի տղաքներէն, որք գիշերօթեայ վարժարան կը դրըուին, կը քաշուի կ'առանձնանայ բարձր խանի մը վերնայարկը, առաստաղին մէջ։ Ստոյգ չգիտցուիր թէ այնուհետեւ ի՛նչ դրամական միջոցներ կրցած է ձեռք բերել, եւ Խորասանճեան Ամիրան, որ իր ժամանակիցներէն կը համբաւուի իբրեւ առատաձեռն մարդ, կրնայ շատ լաւ վար ճարած ըլլալ Միսաքեանի 3—4 տարուան ծառայութիւնը, բայց, ի՛նչ որ շահած ըլլար, խնամով տնտեսուած դրամը չէր կրնար քանի մը տարի բարիզեան կեանքի բաւել։ Այս անթափանցելի մթութեան մէջ տակաւին ցայսօր երեւցած չէ ձեռք մը որ համարձակած ըլլար դէպի Միսաքեան երկարիլ. Թեթեւ յոյս մը անստուգութեան հետ կը տեսնուի Յակոբ էֆ. Կրճիկեանի կողմանէ, որուն սիրելին եղած է եւ անոր հետ ունինդիր, Քոլէժ տը Ֆրանսի մէջ, փիլիսոփայութեան դասերուն։

Ի՛նչ ենթադրութիւն որ ալ ըլլայ, սա յայտնի կ'երեւի թէ Միսաքեան Բարիզի մէջ չէր կրնար դիւրակեցիկ ըլլալ. չէր կրնար այլոց դիմել՝ մուրացկի պէս, քանի որ, ի բնէ մղուած դէպի տառապեալ մարդ մը, ձեռքերը սուրբ պահած է չորթելէ, գրիչն՝ անաղտ, համբաւն՝ անաղարտ, եւ լեզուն միշտ պատրաստ՝ թերութիւնները, ստութիւնները խայտառակելու։ Իսկապէս չարչարանքի մարդ էր նա, մարմնն անտեսող եւ իր ախորժակը քանդող ոգի։ Զգիտեմ օ՛ր օր, հատուած գրուցի մը առթիւ, զոր բերնէ բերան մինչեւ իր ականջն հասուցեր էին, կըսէր թէ «չկրցին հասկնալոր Միսաքեան ըսուած այդ արարածը զիջում չըներ. բարեկենդանի գիշերները 25 տրամ սեւ հացով անցուցած եմ Բարիզի մէջ եւ այդպէս ինքզինքս վարժեցուցած յարգամարութիւն կեանքի անհրաժեշտ պիտոյից . . . ․» Իր այս հոգեկան շինուածքին մէջ՝ կարելի է համեմատել զինքը հաստարմատ կաղնիի մը, որ թէեւ նշաւակ հովերու ուժգին բաղխմանցը, կը շառաչէ ճիւղերը զիրարելով, բայց յաղթական կը տեսնէ որ տարիներն իր ոտքերուն տակ կը կոտրին եւ կ'իյնան ուժասպառ, իր չորցած ոստերուն պէս։ Ապրուստի դժուարութիւնն աւելցած մանուանդ զգալի եղած է որ, ստիպմամբ ընդհատելով իր ցանկալի գրոց ընթերցումը, հետամուտ եղած է լուսարուեստին եւ բաւական ալ յաջողած. բայց թէ կրցա՞ծ է ծառայեցնել զայն իբրեւ միջոց իր կենսապահին, ոչ. իբրեւ շահ, զոր կարելի է անցնել իր օրատետրին մէջ, նկարած է իր գործատանը մէջ քանի մը սիրելիներու պատկերներ, Պօղիզաննեան Խաչատուր եւ Ե. Նշան. Հիւրմիւզեան՝ վերջնոյն ստորոտն ալ երեք տող Բօսսուէթեան՝ իր գրերով.

Ես եմ Վրոյր ես հայկազն, ոչ ի դրախտէն ելեալ ներժեղ,
Այլ ի վայրաց իսկ ուր հայն ծաղկաւէտեալ աստուածատունկ.
Բերթող եւ գլխ Պինդարեանց կացուցին քորք իմաստուհւոյ։
(Գիրք Դ. էջ 72)

1848—1872 գրեթէ 25 ամեայ շրջանի մէջ, առժամանակեայ յաջողութիւն մը միայն տեսած է, այն ալ դիպուածի արդիւնք. Հայր Սարգիս Թէոդորեան իր՝ Ցայտաբանութիւն անցեայ Մուրատեան վարժարանի՝ գործոյն տպագրութեան հոգը Միսաքեանի կը յանձնէ լաւ վարձատրութեամբ։ Միսաքեան առիթէն օգուտ քաղելով, ծանօթութիւններ եւ դիտողութիւններ կը մտցնէ միմիայն մէկ օրինակին մէջ, զոր իր քով կը պահէ՝ առանց Թէոդորեանի ցոյց տալու։ Բանիցս բաւծ է մեզ որ առաջարկած էր հեղինակին՝ այդ ստուար գործը մէկ հատորի վերածել եւ տպագրութեանը ծախսուած 3 հատորին գինը՝ յատկացնել Պլուտարքոսի՝ կրկին Թարգմանել տալով Հիւրմիւզեան Ե. Եպիսկոպոսի։ Ընթերցողն հոս ալ կը տեսնէ մեր վարժապետին անշահասէր ոգին՝ որով բախտին մէկ յաջողուածն Ազգ. գրականութեան ծառայեցնելու կը ջանայ։ Ալ ասկէ անդին ոչինչ գիտենք իր նիւթական մասին։

Եւ սակայն ապրած է նա մինչեւ նոյն տեղը օժեւանի մը առաստաղին մէջ հարիւր ոտք սանդուղներու վրայ. քսան տարի հոն կեցած է, անշուք եւ անշշուկ. Իր սենեակը կը նկարագրեն բաւական ընդարձակ. մէկ մասն յատկացած իր լուսանկարչական գործիքներուն, խորշիկ մըն ալ հաւերու եւ Թռչնիկներու, որք իրեն կենակից եղած են իր ցանկալի գրոց հեղինակաց անտես ոգիներուն հետ։ Իր աշխարհը, կենդանական մեծ եւ մօտաւոր աշխարհը, ատոնք կը չինեն եղեր. ժամերով կը նստի անոնց քով ձեռքովը կեր կ'ուտայ, կը խօսի վառեկներու հետ, ոտանաւոր կը գրէ անոնց վրայ, անառակներուն կը սաստէ. անոնց խաղերովը կը խնդայ։ Ըստ Միսաքեանի՝ այդ զգացումը, որ տեսակ մը խանդաղատանքէ, էր այն ծնելասէր զօրովը, զոր բնութիւնը դրած էր իր կուրծքին տակ։

Ո՛վ յանձն կ'առնուր ելլել մինչեւ այդ առաստաղն, բանալ դուռ մը, ողջունել մարդ մը. որ Բարիզի մէջ կ'ապրէր իբրեւ յանապատի. մտնել ... մը, ուր կանացի ձեռք մը մաքրութիւն չէր դրած երբեք եւ ոչ կարգ կանոն առարկաներու բաբելոնական խառնակութեանը մէջ. Մա՛րդ չ'մտներ, այնպէս չէ՞․․․—անտարակոյս ըստ մեզ, եւ սակայն, հակառակ ըլլալով Օտեան սիրով եւ պատկառանօք մտած է հոն. Ստեփան փաշա իր ամէն ուղեւորութեան ժամանակ, 5 6 օր գացած է իր վարժապետին սենեակն, առած է զինքն իր մենարանէն եւ օրերով պտըտցուցած զնա։ Համակրանօք ներս մտած է Հիւրմիւզեան Եդ. Եպիսկոպոս, զոր Միսաքեան շատ կը սիրէր իր գրաբար յաջող Թարգմանութեանցը համար, եւ միշտ ժամեր անցուցած է այն աղտոտ սենեկին մէջ՝ կարդալով ու լսելով. Պօղ եւ Վիրճինիի գրաբառ կրկին Թարգմանութիւնը՝ արդիւնք է այդ մտերմութեան, զոր Թարգմանիչն իր յառաջաբանին մէջ ընդ քօղով ի վեր կը հանէ ըստ մասին՝ գրելով թէ «իգձք բանասիրաց ոմանց ազգիս ածին զիս յայս»։ Հոն ելած է սոէպ Յակոբ էֆ. Կրճիկեան որ նոյնպէս իր բաժինն ունի այդ սիրոյ Աւետարանին (1) Թարգմանութեանը մէջ։ Հոն մտած ու ելած է Հ. Հինքեարպէյջնտեան, հոն անցած է գրական դէպք մը, որուն պատմութիւնը կ'արժէ լսել։

Միսաքեան ինք մեզ պատմած է որ, տակաւին ի Բարիզ չ'ուղեւորած, Մխիթարեան վարդապետի մը յընթերցումի տուած է Մասիլլիոնի Փոքրիկ Քառասնորդաց ձեռագիր Թարգմանութիւնը, արդիւնք Տէրոյենցի գրչին։ Կրօնաւորն երկու ամիս ետքը մէկ օրինակը կը դարձնէ Միսաքեանի՝ բնագիր Թարգմանութիւնը կորուսած է ըսելով. Թէեւ շատ կը զայրանայ, բայց եղածն եղած էր։ 1865ին Քառասնորդաց հայերէնը կը հրատարակուի Հայր Արսէնի անուամբ։ Միսաքեան անմիջապէս օրինակ մը բերել կ'ուտայ փաստելու իրա՛ւ կամ անիրաւ կասկածանք մը, որ մտքին մէջ արթնցած էր։ Գիրքը կը հասնի. նոյն օրը Հինքեարպէյջնտեան այցելութեան կուգայ. հին ձեռագիրը, զոր անկորուստ ի Բարիզ տարած է, կուտայ Տէր հօրը, եւ ինք ալ Արսէնեան Թարգմանութիւնը բանալով կ'սկսին կարդալ ցիր աստ անդ. Ո՛ւր որ կը նային. գրեթէ նոյնը կը գտնեն՝ խիստ աննշան փոփոխութիւններով։ Տէր հայրը կը զարմանայ. Միսաքեան պատմութիւնը կ'ընէ։ Հինքեար Պէյջնտեան այսօր ալ տակաւին վկայ է եւ կրնայ նոյնը պատմել։ Խնդիրն այս չէ թէ Բագրատունեաց գրական փառքին վրայ՝ այդ Թարգմանութիւնը բան մը կ'աւելցնէ, այլ թէ Տէրոյենց Թարգմանած է զայդ Մխիթարեաններէն 25-30 տարի առաջ, Տէրոյենց ինքն ալ պատմած է այս։ Քառասնորդաց Թարգմանութիւնը համեմատելով Պոսիւէի դամբանականաց Թարգմանութեանց հետ՝ կը վճռենք թէ Տէրոյենց այդ գործին մէջ, իբրեւ գրաբառ գրիչ, Բագրատունիէն բնաւ վար չմնար, չըսենք վեր կ'ելլէ. Կ'ըսուի թէ Տէրոյենցի Թարգմանութեան մէկ օրինակն ալ Արմաշու դրադարանին մէջ է, եթէ ստոյգ է այս, ինչո՞ւ բան մը չգրուիր, քանի որ այսօր մեռածներու պատմութեան հետ՝ կենդանի վկան ալ ունինք։ Ձգենք այս, եւ գրենք Տէրոյենցի կենսագրութեան մէկ փառաւո՛ր մասը, զոր Միսաքեան ի Բարիզ տարած, Բարիզի մէջ անեղծ պահած, եւ ի դարձին ալ՝ աւանդած է բերանացի իբրեւ ... Բաժիններուն. Ասոնք են իր սենեկին պատմութիւնը, ուր շատեր, սոսկ հետաքրքրութեամբ մտնելով բան մը տեսած չեն, բայց եթէ հաւերն ու վառեակները, փոշին որ անխռով նստած է հոն, եւ մեծ համբաւի տակ խոնարհ մարդ մը, անշուք հագուած։ Այդպիսիք են որ զարշելով դուրս փախած են իր սենեկէն, ուր ժամերով եւ այլ եւ այլ ժամանակներու մէջ՝ ընդ երկար նստած է Ե. Հիւրմիւզեան, Յակոբ էֆ. Կրճիկեան, Օտեան, Հինքեարպէյջնտեան եւ Ստեփան փաշա Արսլանեան. Աչքով միայն սրատեսներու համար՝ Միսաքեանի սենեկին մէջ երեւցածը՝ իրաւ ալ, փոշիէն զատ ուրիշ բան չէր կրնար ըլլալ, իսկ անոնք որ մտքով էին սրատես, բնականաբար կը գտնէին այդ առաստաղին մէջ հոգի մը, մտածման մարդը, ընթերցման մարդը, տառապանքի մարդը, բոլորովին ինքնատիպ մարդն՝ այն փոշիներուն եւ անմաքրութեան ներքեւ ծածկուած։

Մինչեւ 59 Թուական խաղաղ ապրած է մենութեան ու միայնութեան մէջ. 60 ին կը մտնէ հրապարակային վէճերու մէջ. Իր գրական հանդիպումներն են Մասիս, Մեղու եւ Փարոս։ Բոլոր վէճերը կրօնական-ազգային են։ Իր բոլոր գրուածները՝ ժամանակին լափուած են հայ ընթերցողներէ։ Այնպիսի աչառու զօրութեամբ եւ տրամաբանութեամբ կը մտնէ վէճերուն մէջ, որ կարելի չէ որ իր հզօրագոյն ոսոխներն ալ՝ ակնկոր պարտութեան հետ՝ մեծ կառուցի մը հարուածներուն տակ իյ՛նալու փառաւորութիւն չզգան։ Առիւծն է նա գառագղին ետեւը պարարուած, որ մանչմամբ դուրս կ'ելլէ, բաշը քստմնածածան եւ հրացայտ աչօք. ճանկերուն տակ կը ճզմէ իր որսն, ու խաղա՛լ, անհո՛գ կը դառնայ իր արգելոցը։ Կորովի տրամաբանութեան եւ ընդարձակ մտքի մը հետ, որ իր կռուոյ ասպարէզն իր լայնածաւալ մեծութեամբը կ'ըմբռնէ՝ ապառաժին բարձունքէն դէպի վար անդունդը սեւեռող արծւոյն պէս, իր գրական (2) զէնքն ալ, լեզուն, փայլուն է, պողպատէ շինուած, լաւ մշուած. բառերն այնպէս ճշգրիտ իմաստներով կը գործածէ, զորս չէ կարելի փոփոխել՝ առանց գրուածին գեղեցկութիւնն աղարտելու։ Քննադատութեան մէջ՝ սո՛ւր է Միսաքեանի կատակը, որ կը համեմատի քանդուած ամրոցի մը աւերակներուն վրայ յաղթական ծածանող ծիծաղող դրօշակին։ Եւ սակայն այդ կատակը չարիմաց ծիծաղ յառաջ չբերեր, այլ իր բնութեան մէկ խառնուրդն է, եւ անճիգն դուրս բերուած. օձեղէն չէ եւ ոչ ալ կծկեալ գալարեալ մարմի վրայ ինկած ձմերանի ճառագայթ մը, այլ յաղթող մարտիկին մէկ վայրկենական զուարթութիւնն է իբրեւ ճառագայթ ջինջ պողպատին վրայ ցոլացիկ։

Իր հրատարակածներուն մէկ ցանկը.

1. Տեառնէին Հայրենասէր, տետրակ մը 52 երեսներէ բաղկացեալ, որ առանձին տպուած է իբրեւ շարունակութիւն կարգ մը յօդուածոց՝ նոյն անուան տակ գրուած։

2. Եղիսիտեա է Վասիս 64 երես։

3. Մեծաւ Դիմակէրեւոյ, շարք մը վիճաբանական յօդուածներ։

4. Աւետարան՝ Աւետարանէ Եղբարցն լուսաւորչականաց՝ նոյնպէս։

5. Գերեզման՝ մէկ յօդուած, որ, իբրեւ գրչի հրաշակերտ, հատոր մը կ'արժէ։

6. Ի մէջ խորոց գունդաւորականութեան (3) 74 մասերու բաժնուած, որ հատոր մը կրնայ կազմել։ Ասոնք հրատարակածներն են։ Այդ գրուածոց ուշիմ ընթերցողը դիւրաւ կը մակաբերէ որ այդչափ զարգացած գրիչ մը՝ հարկաւորաբար չէր կրնար անգործ նստիլ։ Ականատես վկայէ ստուգած եմ որ Միսաքեան Փարիզի մէջ Ճանիկ Արամեանին տարած է ձեռագիր մը տպագրելու համար. բայց վարձքի մասին անհամաձայնութիւն ըլլալով՝ ետ տարած է զայն։ Այդ գործին անունն է եղած Նշոյլ, բաւական ստուար հատոր մը զոր տեսած է նոյնպէս Հինքեարպէյջնտեան։ Ապահովապէս ասոնք կը մնան իր գիրքերու մէջ, եւ իր Նշոյն օր մը դուրս կ'ելլէ մեր երազներուն հետ։ Եւ սակայն բան մը դուրս ելլէ կամ ոչ, «ԽԱՉԱՏՈՒՐ ՄԻՍԱՔԵԱՆ հասարակ գրագէտ չէ. եւ մանաւանդ մին է «սակաւաթիւ ընտրելոց» հայ գրական աշխարհին։

Սերունդներ կրթած եւ հատորներ է լեցուցած. ականաւոր գրագէտք իր բազմաթիւ աշակերտաց մէջ կը փայլին, եւ իր Տեառնէին Հայրենասէրին յուշ կածեն Սաման Մառասիզի շանթարձակ փիլիպպականքն, ուր տրամաբանութիւն եւ պերճախօսութիւն ամեն ելեւէջ կընեն զմիմեամբ։

Սակայն, ըսին ոմանք, Արեւմուտք ուղեւորութիւնն աղետաբեր եղաւ մեծանուն Հայրենասէրին. համբար, քանքար, միտ, սիրտ, ամէն բան անդ թողուց Միսաքեան, ծոցն այն անդիմադրելի եւ անպարագրելի պոռնկան, որ Բարիզ կը կոչուի․ ․ ․—Եւ կամ զճանապարհայն իր գանձերէն կողոպտուեցաւ անի (4) ․ ․ ․» Այս տողերը, Միսաքեանի մահուանէ ետքը, կը մնան իր աշակերտաց իբրեւ սուրբ յիշատակ մը նախանձոտ կրքերու մէջ, որք մառախուղի պէս կ'լինան ախտաւոր հոգիներու վրայ։

ՀՐԱՆԴ

(1) Ըստ Միսաքեանի.

(2) Առանձին յօդուածով մը, իբրեւ ճաշակ, քաղուած մը կուտամ Արեւելքի ընթերցողաց։

(3) 53ին գրուած եւ Թղթով մը ուղղուած Տոքթ. Միքայէլ Խորասանճեանի որ բժշկական վարժարանին մէջ յաջող քննութիւն տուած էր։

(4) Ե. Տէմիրճիպաշեան՝ իր փիլիսոփայական բառարանին մէջ։

ՈՂՈՐՄԻ ԱՍՏՈՒԱԾ․—
ՈՂՈՐՄԻ ՀՈԳՒՈՅՆ ԾՆՈՂԱՑ

Շուրջ երեք ամիսէ ի վեր եկեղեցի չէր գացած։ Չորս ամիս առաջ մայրը կորուսած էր, մայրը, իւր միակ մտերիմը, միակ սփոփանքն, միակ ապաւէնն։ Երբ մանուկ էր դեռ, ողբացած էր երկու մատաղ քոյրեր, իւր ճիզմ հասակին ընկերներն։ Այժմ առանձին էր գրեթէ աշխարհի վրայ։ Սրտի քաղցրութիւն մ'ունեցած էր, իրեն համար էակ մը, որում տուած էր իւր սէրն, իւր առաջին եւ վերջին սէրն. ուրիշի մը հետ ամուսնացուցած էին զնա նորա ծնողքն։ Հայարտ ի բնէ, Զարմայր յայտնի չէր ըրած իւր անսահման կսկիծն ու մորմոք, թերեւս նաեւ վիշտ չպատճառելու համար իւր մօր զոր այնչափ կը սիրէր։ Հարուածը, սակայն, անհնարին եղած էր։

Անցեալ օր տեսանք զնա Ս. Թագաւորի եկեղեցին, կարծեմ չարաթ առաւօտ։ Արմատացեալ վիշտ մը նկարուած էր ճակտին վրայ։ Նորա մազերն, դեռ վեց ամիս առաջ այնչափ թխագեղ, մոխրագոյն եղած էին։ Անմարթ աչքերով իւր ոտից կողմն անորոշ տարտամ կէտ մը կը դիտէր. փոսի մը մէջ նայող եւ դագաղի մը շուանները դրնդիւնը լսող մէկու մը նայուածքն ունէր կարծես. Դպիրները կ'երգեն քաղցրաձայն. անո՜ւշ երաժշտութիւն որ զուարթ հոգիներն անգամ անպատմելի տրտմութեամբ կը համակէ, տրտմութիւն լի երջանկութեամբ։ Մանուկ օրերու մէջ փ[ո]խադրուած կը զգայ զինքն մարդ. Հրեշտակներու դրացի լինիլ կը կարծես, [ա]յս ստատսանսաւ մը հոգւոյդ մէջ կը շողայ. [...]անի քունը, վարդ երազներ, տիեզ[եր]ական անէացման մը ապագային խո[ստ]ումներով խառն. մահն որ քաղցր կը թուի պապերու եւ հանիներու, անդարձ մեկնած հօր կամ մօր յիշատակներ կանգնած կենդանի. կարծես նոքա եւս, յարուցեալ իրենց յաւիտենից նինջէն, քեզ հետ ունկն կը դնեն մանկական այն ձայներուն որ կ'աղաչեն Տիրամօր որ աղաչէ իւր աստուածային որդւոյն ներել մեր ամենուս մեղաց, որպէս զի ամենքս ալ երթանք նոյն արքայութիւնն, եւ բաժնուած սիրելիներ վերստին գտնեն զիրեար։ Տաճարին երգերը գերեզմանի երգերն են, բայց չեն վշտացներ եւ չեն զարհուրացներ, ընդհակառակն։ Կ'ըսես քեզ թէ կեանքը աքսոր մ'է աւելի կամ նուազ երկարատեւ եւ թէ բուն հայրենիքն, ամենուն հայրենիքն, անծայրածիր հայրենիքը, անդ է, անդ ուր կ'երթան մեռեալները։

Այս խորհրդները՞վ համակեալ էր Զարմայր. ո՞ գիտէ։ Բայց ակներեւ էր թէ նորա հոգւոյն խորոց մէջ կը թնդային այդ սաղմոսերգութիւնք, գոյլայլիկ տանն Աստուծոյ։ Յայտնի էր թէ յոյսած կը զգար զինքն այն տխրութեամբ որ, ինչպէս ըսինք վերագոյն, լի է երանութեամբ։

Երբ արարողութիւնք վերջացան, արծաթի դգալներու արծաթի ձայներն բռ կսան։ Ո՛հ, այն ձայնը ո՛րչափ անուշ է։ Կը յիշէր Զարմայր այդ անճառելի քաղցրութեամբ լի չափնդն լսած լինիլ այն չափ անգամներ, երբ, ի մանկութեան, իւր մօր եւ քոյրերուն հետ, կ'երթար եկեղեցի, եւ խաչհանգիստ կար, եւ որովհետեւ ինքն եւ քոյրերն փոքրիկ էին եւ իրենց հասակն չէր հասնէր մինչեւ խաչհանգստի ջրով լի կոնքն իւր մայրն կամ դրացի մանկամարդ կին մը, որոյ մարմինէն կ'արտաբուրէր խունի մը հազար անգամ աւելի քաղցր քան ամէն Նի-մահի հէյ եւ քան ամէն օբէքնուահ կարգաւ կը գրկէր զինքն՝ եւ իւր քոյրերն մի բազկաւ եւ միւսովն կուտար իրենց ըմպել այն օրհ. նեալ ջուրէն որ հոգիներու մինորդ ածումն կը սրսկէր։ Խաչհանգիստը, կը մտածէր Զարմայր, խաչերու հանգիստն է։ Ո՛վ իւր խաչը չունի։ Արդ, երբ խաչհանգստի ջուրէն ումպ մը առնու մարդ, կամ երբ աչքերուն կամ երեսին ցօղէ սակաւիկ, խաչը կը թեթեւնայ կը հանգչի. եւ մարդ սփոփուած կը զգայ իւր անձն, եւ մարդ անասելի գոհութեան հառաչ մը կ'ունենայ, եւ երբ տուն դառնայ, կամ տուն դառնալու ժամանակ դրացւոյ մը կամ ծանօթի մը պատահի, կ'ուղղէ նմա սա բառեր գոհութենէ դողդոջուն եւ քաղցրացած ձայնով մը. «Ողորմի Աստուած», եւ պատասխան կ'առնու «Ողորմի հոգւոյն ծնողաց»։

Ա՛հ, յայնժամ, ո՛վ կրնայ պատմել թէ ինչ կ'անցնի յայնժամ մեր հոգւոյն մէջ։ Դասախօսի նախադրան առջեն էինք, երկինք մօ՞տ են բացուելու. Աստուա՞ծ է որ կը ժպտի, ամէնուն հայրը, նա որ հայր է նոցա որ հայր չունին, նա որ մայր է նոցա որ մայր չունին։ Ողորմի Աստուած. ողորմի հոգւոյն ծնողաց։ Ո՛վ անպատում մխիթարութիւն, երկու կամ երեք բառեր որ կը փթթեցունեն կուրծքն եւ կը լուսաւորեն դէմքն շողափայլ։ Խունկ, լոյս, զովութիւն, թեթեւացումն վշտերու բեռին, նեղութեանց բեռին, դառնութեանց բեռին, արտասուաթոր աղօթք տաճարին, անքոյթ պատսպարումն ամենակալ ծոցի մը մէջ, համայնից որբանին մէջ, Աստուծոց մէջ։

Եւ Զարմայրի սիրտն ալ լցուած էր գոհութեամբ եւ սռանձինն չէր տեսներ զինքն աշխարհի վրայ։ Զի աշխարհի վրայ ամէն բան ունէր, քանի որ Աստուած մ'ունէր։ Աստուած իրեն համար ամենայն ինչ էր։ Անհուն ցաւոյ եւ անցաքելի արտասուաց մէջ մնացած, կը զգար թէ երջանիկ էր։ Լռին աղօթք մը բրած էր. եւ յետոյ յիշած էր իւր մօր բառերն «ողորմի Աստուած. ողորմի հոգւոյն ծնողաց»։ Եւ երբ տուն կը դառնար, տունն որ պարապ էր այժմիկ, ուր ինքն միայնակ էր, ապրիլի ցօղաթուրմ հանդերձներուն մէջ, երկնի անարատ կապոյտին մէջ, ծովեզերքը հեւալով եկող եւ չիջանող մանրիկ մկանանց մէջ, ամենուրեք կը կարծէր լսել սա բառեր. Ողորմի Աստուած, ողորմի հոգւոյն ծնողաց։

Ց. ՍԵՐԵԱՆ

ԱԶԴ

ԱՐԵՒԵԼ. ԵՐԿԱԹՈՒՂԵԱՑ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ

Արեւելեան երկաթուղեաց տնօրէնութիւնը պատիւ ունի ծանուցանել հասարակութեան թէ՝ ապրիլ 13ի ազդին մէջ յիշուած կանոնաւոր եւ բացառիկ ուղղակի սակագիններէ զատ, մայիս մէկէն (երեկուընէ) սկսեալ ի կիր պիտի առնուի թիւ 23 ուղղակի բացառիկ սակագին մ՝ ճեպընթաց մասնաւոր կառախումբերով եղած երթեւեկութեանց համար։

Սակագինը պիտի գործադրուի միմիայն Կ. Պոլսէ եւ Փիլիպպէէ ի Վիեննա, Փէշթա (կեդրոնական կայարան), Փէշթա (Աւստրօհունգարական երկաթուղեաց ընկերութեան կայարան), Զապատկա, Պելկրատ, Նիշ, Սոֆիա եւ փոխադարձաբար եղած երթեւեկութեանց համար։

Այս սակագնի եւ իւր մասնաւոր պայմանաց համաձայն եղած առաքումները պիտի ընդունուին, Կ. Պոլսէ մեկնման, երեքշաբթի եւ ուրբաթ օրերը միայն, առաւօտեան ժամն իրիկուան 5ին (Ր. Ե.), եւ Փիլիպպէ մեկնման շաբաթ եւ կիրակի օրերը միայն, առաւօտեան մինչեւ առաւօտեան ժամ 10 (Ր. Ե.)։ Այդ առաքումները պարունակող մասնաւոր վակոնները պիտի ժամանեն ի Վիեննա ուրբաթ եւ երկուշաբթի օրերն առաւօտեան ժամը 6ին։ Այս կառախումբեր Վիեննայէ պիտի մեկնին երկուշաբթի եւ ուրբաթ օրերն առաւօտեան ժամ 10.50ին, եւ պիտի ժամանեն ի Փիլիպպէ չորեքշաբթի եւ կիրակի օրերը իրիկուան ժամը 5.35ին, ի Կ. Պոլիս առաւօտեան ժամը 8.45ին։

Ճեպընթաց կառախումբերով դէպի վերոգրեալ կայարանները եղած սովորական ապրանաց առաքումներ վերոյիշեալ օրերը կ'ընդունուին մասնաւոր վակոններու մէջ որչափ տեղ որ գտնուի։

Այս պարագային մէջ, այս առաքումներու մաքսատուրքը պիտի ըլլայ ճեպընթաց կառախումբերու ուղղակի սակացուցակի սովորական գնով, այսինքն 100 ին 50. Նուազագոյն առաքումները ճեպընթաց կառախումբերով եղած սովորական ապրանաց վրայ սա առաւելութիւնը պիտի ունենան որ մասնաւոր վակոններով պիտի կատարուին։

Առաջին մասնաւոր վակոնը Կ. Պոլսէն մեկնեցաւ երէկ ուրբաթ, 1 մայիս։

Աւելի մանրամասն տեղեկութիւն առնուլ փափաքողք պարտին դիմել Կ. Պոլսոյ եւ Փիլիպպէի կայարաններուն ապրանաց գրասենեակներուն Առեւտրական ճիւղին գրասենեակը։

ՏՆՕՐԷՆՈՒԹԻՒՆ

ԱԶԴ

ԹՐԱՄՈՒԷՅԻՑ ԸՆԿԵՐ. Կ. ՊՈԼՍՈՅ

Ցուցակ թուոց այն բաժնեթղթերու, որոց ընթեման 18րդ վիճակահանութիւնը տեղի ունեցաւ 17/29 ապրիլ 1891։

Պայմանաժամ 1 Յունիս 1891

54	105	152	469	671	676	707	776	786
813	914	1034	1095	1179	1430	1491	1596
1608	1632	1765	1919	2031	2067	2130	
2134	2190	2411	2495	2497	2501	2567	
2574	2602	2811	2852	3030	3042	3101	
3181	3214	3275	3410	3434	3441	3448	
3457	3538	3869	4067	4183	4894	4926	
5363	5413	5533	5597	5673	5685	5751	
5888	5895	5975	6004	6042	6092	6232	
6235	6292	6311	6347	6395	6396	6510	

Վերոգրեալ բաժնեթուղթք պիտի վճարուին յառաջիկայ յունիս 1 էն սկսեալ ընկերութեան կեդրոնատեղին, Կալաթա, Բէրշէմպէ բազար, Զընտր փողոց, ուր պորտըրները Բաժնետեարց տրամադրութեան ներքեւ պիտի դրուին։

Կ. Պոլիս 29 ապրիլ 1891

Բժշկական մարմնոյն խոստովանութեանը նայելով, ԲԷԼԼԸԴԻԷԻ ՔԻՆԻՆը դեղերուն իշխանն է. կլոր պզտիկ գնդիկներու մէջ դրուած է եւ իբր երաշխաւորութիւն իւր զտութեան կը կրէ ԲԷԼԼԸԴԻԷԻ անունը. դառնահամ չէ եւ շատ աւելի արագ կը ներգործէ քան դեղահատներն ու դրոշմահատները։ Իւր ներգործութիւն ստոյգ եւ արագ է ընդդէմ գլխի հիւանդութեանց, ջղայնութեանց, ընդհատական ու ճահճային ջերմերու, յօդացաւերու, կաթուածի, եւ աշխատութենէ, ճամբորդութենէ, տքնութենէ յոգնած անձանց ուժն անեղծ կը պահէ. մէկ գընդիկը շատ աւելի ազդեցութիւն կ'ընէ քան գաւաթ մը քինքինայի գինին։

ՏՈՔԹՈՐ
Յ. ԷԼՄԱՍԵԱՆ

վկայեալ Փարիզու բժշկ. համալսարանէն

ՄԱՍՆԱԳԷՏ ՎԻՐԱԲՈՅԺ ԵՒ ՄԱՆԿԱԲԱՐՁ

Ի Բերա Մեծ փողոց Թիւ 247

Թօքաթլեան Պէրէքէթէ կից

Իրեն դիմող հիւանդները կ'ընդունի իւր բնակարանին մէջ ամեն օր կէս օրէն մինչ ի ժամ 3, (Ր. Ե.)։ Ուրբաթ օրերը ձրիաբար կը դարմանուին հիւանդները։

Նոյնպէս երկուշաբթի օրերը կը գտնուի առաւօտեան ժամը 10 էն մինչ ցերեկ (Ր. Ե.) ի Պոլիս Եէնի Ճամի Թիւ 12 Վարդանեան դեղարանն ուր ձրիապէս կը դարմանէ հիւանդները։

24 24—30

ԱԶԴ

Տքթ. Շմետէկ, մանկաբարձ եւ մասնագէտ կանանց եւ տղայոց հիւանդութիւններու, իւր բնակութիւնը հաստատած է մայրաքաղաքս ուր բացած է խորհրդակցութեանց սենեակ մը ի Բերա, Թէփէ-Պաշի Շէյխի տուն, Թիւ 14, Թաղապետական պարտէզին դիմաց։

Հիւանդք կ'ընդունուին միջօրէէն մինչեւ ժամ 2 [Ր. Ե.]

ՍԳՈՒՏԻ ՄՕՌԻՒ ՁԿԱՆ ՕՇԱՐԱԿ

Կ. Պոլիս, 25 ... 1889

Պարոնայք Սգոտ եւ Պոուն,

Յօրժէ հետէ սկսած եմ գործածել ձեր Սգոթի Օշարակը, միշտ լաւ արդիւնքներ ունեցայ մանկանց խուլայի եւ անօրինութեան հիւանդութեանց քանի մը դէպքերու մէջ։

Իմ կարծիքս է թէ այս համեղ եւ յաջող պատրաստութիւնը միշտ նախամեծար համարուելու է Մօռիւ ձկան իւղէն եւ կըյանձնարարեմ զայն։

ՏՐ. Ա. ԱՆՏՐԷԱՏԷՍ

Նախկին բժիշկ Օսմանեան բանակին

ԻԼԱՆ

Պրուսա դաբըղճալըրընա վէ քիւքիւրթլիւ պանեօլարընա կիտմէք արզու իտէն զէվաթըն Պէյօղլունտա Ճատտէի քէպիրտէ Գօնգօրտիա թէաթրօսը դարշըսընտա Զիւէքիր սօգաղը քէօշէսինտէ վաքը 331 նիւմերօյը Լօնտրա Նամ էճզախանէյէ միւրաճաաթ իթմէլէրի, վէ Սթանպօլտան կիտէճէք զէվաթըն կիտիւպ կէլմէ վաբօր վէ արապա բարասըյլա Պրուսա օթէլ' վէ աէյճէճէք վէ պանեօ իւճրէթլէրի տախի տախիլ օլտըղը հալտէ վաբօրա կիրիւբ կէլմէք կէճէտէն իթիպարէն 15 կիւն իչիւն 3 1/2 Լիրայի Օսմանի իթմա իթմէլէրի վէ 15 կիւն կէյճէրիտէն սօնրա էվվէլքի 2 մէճիտիյէ թէէտիյէ էյլէմէլէրի լազըմ կէլէճէկի իլան օլունուր։

Իշպու մուամէլէյէ Րումի մայիս 1 տէն իթիպարէն պաշլանաճաղ վէ միւրաճաաթ իտէճէք զէվաթ հէր ճիհէթլէ խօշնուտ իտիլէճէքլէրտիր։

162

Արտօնատէր Ս. ՏԱՄԱՏԵԱՆ

ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԱՐԵՒԵԼՔ ԼՐԱԳՐՈՅ

ԻԼԱՆ

ՊԱԳԸ ՍԼՐԱՄՔԼՐԻ

[illegible]

18 Նիսան 1891 953
Նօ · 47 2—2

ԻԼԱՆ

ՊԱԳԸ ՍԼՐԱՄՔԼՐԻ

Կիրիտոտէ Համեատա խասթախանէ ինչաալթընա մուգթազի մէչէ վէ չամ վէ գալաս էնվայի քէրեսթէ միւնադասասըն Նիսանըն եիրմի տէօրտիւնճիւ կիւնի գարարը գաթի վէ ֆէրաասը եիւզտէ պէշ թէնզիլալթը օլաուզըն- տան թալիպ օլանլարըն ինչաալթը ասքերիյէ տաիրէսինէ միւրաճաաթ իթ- մէլէրի իլան օլունուր ։

18 Նիսան 1891 954
Նօ · 48 2—3

ԻԼԱՆ

ՊԱԳԸ ՍԼՐԱՄՔԼՐԻ

Նիզամիյէ թաՀնիյէ խարէսի իչիւն միւպայեա օլունաճագ օլան օթուզ պին քիլ ճէտիտ պուղտայըն իթասըր- նա թալիպ օլան վէ չերայիթինի ան- լամագ իսթէյէնլերին Թարիխը իլան- տէն իթիպարէն, պիր Հաֆթաեա գա- տար մազամը Սէրասքերի լէվազիմաթ տաիրէսինէ կէլմէլերի իլան օլունուր ։

18 Նիսան 1891 955
Նօ · 49 2—3

ԻԼԱՆ

ՊԱԳԸ ՍԼՐԱՄՔԼՐԻ

Նիզամիյէ էրզագ անպարը իչուն միւպայեա օլունաճագ գըրգ պին գը- իէի ճէտիտ չէքերին Նիսանը բուժինին եիրմի տէօրտիւնճի չարչէնպիհ կիւնի գարարը գաթիսի վիրիլէճէկի վէ իր- թէսի կիւնի եիւզտէ պէշ թէնզիլի գա պուլ օլունաճաղը ճիհէթլէ իթասըրնա թալիպ օլանլարըն մազամը Սէրաս- քէրի լէվազիմաթ տաիրէսինէ կէլմէ- լէրի իլան օլունուր ։

18 Նիսան 1891 956
Նօ · 50 2—3

ԻԼԱՆ

ՊԱԳԸ ՍԼՐԱՄՔԼՐԻ

Հօրան վէ Շամը Շէրիֆտէ պուլու- նան ասաքիրի շահանէ իլէ հայվանա- թը միրիյէ իչուն միւպայեա օլունա ճագ օլան քիւշթ բուղտըր սատէ, սօ- ղան վէ հընթա վէ չէքեր վէ չայիր վէ սամանըն իթասըրնա թալիպ օլան վէ չերայիթինի անլամագ իսթէյէնլերին Թարիխը իլանտէն իթիպարէն պիր հաֆթայա գատար մազամը Սէրաս- քէրի լէվազիմաթ տաիրէսինէ կէլմէ- լէրի իլան օլունուր ։

18 Նիսան 1891 957
Նօ · 51 2—3

ԻԼԱՆ

ՊԱԳԸ ՍԼՐԱՄՔԼՐԻ

Տէպրէէ Պալա գասապասը իլէ միւլհագաթընտա պուլունաճագ ասա- քիրը շահանէ մուայէնաթը իչուն պիր [illegible]

18 Նիսան 1891 958
Նօ · 52 2—3

INJECTION AU MATICO
de GRIMAULT et Cie
Pharmaciens à PARIS

[illegible]

Maladies de Poitrine
GUÉRIES PAR LE
SIROP d'HYPOPHOSPHITE de CHAUX
de GRIMAULT & Cie, Pharmaciens à Paris

[illegible] ... տէքի տէրիլէրտէ իւֆիւնէթլէրէ (գաթար), վէ գօնսօնգսիօն տէնիլէն պիր նէվի վէրէմէ վէ վէրէմ իլլէթինէ տախի միւֆիտ տիր . վէ խասթալար էզիպ պի մէճալ պըրագըմագտա պուլունսա վէ ուզուն սիւրէն սըթմալար տախի կէչիրիր ։
Պուլունուր փարիստէ Վիվիէն սօգագընտա, 8 նումերօլու էճզախանէտէ, վէ նամտար էճզախանէլերտէ ։ A. C.

ՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆ
ԳԱՌԼԸՄԱՆ
ԵՒ ՊԼՈՒՄՊԼՐԿԻ

Ղալաթիա Պէօյիւք Միլլէթ խան, մի- ջագդ. ֆթղթատարատան վրայի յարկը, և ի Ջիւանիա Էվանէլիքի փողոց Թիւ 59

Այս Նշանաւոր գործատունն, որ արժա- նաւոր համբաւ մի առացած է ի մեզ, այս ժմրան եղանակին առթիւ իւր վաճառքնե- րու քանակութեան վրայ յաւելում մի կ'ը- նէ, որ արդէն բազմաթիւ է Ֆրանսական, Անգղիական, Գերմանական եւ Պելճիական բերքերու զանազան տեսակներով։
Հետեւաբար իւր բուն գործարանին ապ- րանքներուն վրայ որք են՝ օժտի համար ա- մէն տեսակ Ճերմակեղէնք, բամպակեղէն, կի- տագտաք, քալիքօ, քօրսէ, Թաշկինակ, սեղանի սփռոց, շապիկ, շապկընկեր, ոտա- մանք, ֆլանէլ կանանց օրիորդաց և փոքր աղջկանց համար զարդագտաստներ, աւել- ցած է ուրիշ տեսակ անթիւ նիւթեր բոլորն ալ ընտիր տեսակէ ։
Հաստարակաց զարմանքը կը գրաւէ մա- նաւանդ այն վայելուչ և զանազան տեսակ վերարկուներն և Ճաքէթներն կանանց օ- րիորդաց և տղայոց, որք բոլորն ալ վերջին նորաձեւութեան համեմատ Ճաշակով ու շքեղութեամբ յօրինեալ են ։
Յաւելում մի բրած է նաեւ ապարուած զգեստներու պատրաստութեան նորաձեւու- թեան վրայ որ արդէն ծախ է այնքան, և իւր ընդարձակ՝ արհեստանոցին շնորհիւ կըր- նայ կատարելապէս գոհացնել բոլոր իւր յաճախորդները նոյն Ճաշակին ու բաղձա- նաց համեմատ ի գործ դնելով ինչ որ ապը- պրրեն ։ Կը գտնուի նաև մինչեւ 16 տարե- կան տղայոց համար ամէն տեսակ զգեստներ բալթօներ խիստ չափաւոր գներով։
Կը ծախուին մեծ և փոքր՝ քանակութեամբ ։

ԱԱՆՍՈՐՆՈՒԹԻՒՆ ՉԿԱՑ 8

COMP RUSSE
DE NAVIGATION A VAPEUR ET DE COMMERCE
ՌՈՒՍԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ
ՆԱՒԱՐԿՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԱՌԵՒՏՈՒՐԻ
Շաբթուան երթեւեկութիւնք

Օր	ամսեան թ.	Ը. Ե.	երթեւեկ տեղը
Բշ.	22 4	Եր.	Օտեսա
Գշ.	23 5	5 Եր.	Աղեքսանդրիա
Դշ.	24 6	10 Առ.	Անատոլու
Դշ.	24/6	10 Առ.	Սեվաստաբոլ
Եշ.	25 7	2 Եր.	Օտեսա

Մանրամասն տեղեկութեանց համար դիմել առ Գործակալութիւնն Ռուսական ընկերութեան ի Ղիրէճ Գարու ։ 10

ԲԱԹՐԻՕԹԻՔ
ԿԵՆԱՑ ԵՒ ՀՐԴԵՀԻ ԱՊԱՀՈՎԱԳՐԱԿԱՆ ԸՆԿ.
PATRIOTIC Life and fire assurance Company
Հիմնեալ ի 1824

Դրամագլուխ	Անգղ. Ոսկի	1,500,000
Վճարեալ դրամագլուխ	» »	121,984
Պահեստի դրամ	» »	250,000

Սոյն ընկերութիւնը դիւրամատչելի պայմաններով ամէն շէնք, կարասիք և ապրանք հրդեհի վտանգէն դէմ կ'ապահովագրէ ։
Տնօրէն ընդհանուր Թուրքիոյ
ԱԼՊԵՐԹ ՀՕՖՄԱՆ
Ապահովագրութեանց և այլ տեղեկութեանց համար դիմել առ
Կ. Պոլսոյ մասնաճիւղի տեսուչ
ՄԻՀՐԱՆ Ց. ՍԱՐԸԵԱՆ
Գործակալ Ապահովագրական Ընկերութեանց
Սթամպօլ, Պաղչէ-Գաբու Թիւ 27, մաքսատան դիմաց ։ 19

ՈՍԿԻ ՄԻՏԱԼ, ՎԻԷՆՆԱՅԷՆ 1888 — ՈՍԿԻ ՄԻՏԱԼ, ՓԱՐԻԶ 1879
QUINA-LAROCHE
ԴԻՐՆԵՀԱՄ ԸՄՊԵԼԻ
Գինա-Լառօշը հասարակ պատրաստութիւն մը չէ, այլ լուրջ ուսումնասիրութեանց և աշխատութեանց արդիւնք, որք ամենաբարձր վարձատրութեանց արժանացուցած են անոր հեղինակը ։
Միացունել երեք գինգինաներու բաղադրութեանց ամբողջ պայմանները, յետոյ յայժ ախորժահամ իքսիր մը պատրաստել՝ ահա՛ Գինա—Լառօշի հաստատեալ գերազանցութեան գաղտնիքը, որով դիւրացուցած է ստամոքսի հիւանդութեանց, անախորժութեան, անարիւնութեան, երկարատեւ ջերմի և այլոց բուժումն. — Կը գտնուի ի Բարիզ, Թ. 22 և 19 Տրուօ փողոց. և Դեղատանց մէջ ։ 2218

ԱԶԴ
Կահաւորման և կառքի կազմածներու վերաբերեալ ամեն ինչ որ գնել ուզէք՝ նախ դիմեցէք ԼԱԶԱՐՈ ՖՐԱՆԿՕ (Բերայի մասնաճիւղ) տան ընդարձակ մթերանոցները, Նուվօ Բասաժ տ'Անաթօլի, Թղթատարական և հեռագրական պաշտօնատան կից, որ վերջերս ընդունեց խիստ ճոխ մթերք մը ամեն երկրի ԳՈՐԳԵՐՈՒ, կահաւորման համար ամեն տեսակ ԿԵՐՊԱՍ ԵՒ ԹԱՒԱՊԱՍՏԱՌ, ՎԱՐԱԳՈՅՐ, ԺԱՆԵԱԿ, ԳՈՒՆԱՒՈՐ ԱՊԱԿԻ, ՍՏՈՐ, ՔՈՒԼԹՈՆ ԿԵՐՊԱՍ, ՄՈՄԱՋՕԾ ԿՏԱՒ, ԼԻՆՕԼԷՕՄ, ԿԱՒՔԻ, ԼԱՊՏԵՐԻ, ՀԱՅԵԼԻՒ ՆԻՒԹԵՐ, ԺԱՊԱՒԷՆՆԵՐ, ամենքն ալ վերջին նորաձեւութեան համաձայն ։
Եւրոպայի առաջնակարգ գործարաններէն աժանութեան բացառիկ պայմաններով եղած նոր գնմանց շնորհիւ, ԼԱԶԱՐՕ ՖՐԱՆԿՕ տունը կարող է ամեն մրցում արհամարհող գներ հաստատել, և այս գիները ճիշդ նոյնը լինելով ինչ որ են Կ. Պոլսոյ հանրածանօթ տան գիները, մի միայն է դիւրութիւն արդոյ հասարակութեան որպէս զի տեղափոխութեան նեղութիւնը չկրէ և կարենայ միեւնոյն առաւելութիւնները վայելել Բերա եւս ։ 241

EMULSION SCOTT

(ՍԿՕՏԻ ՕՇԱՐԱԿ)
ՄՕՐՈՒԻ ՋԿԱՆ ԺՈՒՏ ԻՒՂ,
Իբրոֆոսֆիթ թը չօմ ու սոտայով
Պատրաստեալ ձեռամբ ՍԿՕՏԻ և ԲՕՈՒՆԻ ի Նիւ-Եորք ։

Կաթին չափ ախորժահամ է
Մօրիւ ձկան հում իւղի բոլոր յատկութիւններէն զատ, իբրոֆոսֆիդներու յատկութիւններն ալ ունի
Կը բուժէ Թոքախտը
Կը բուժէ անարիւնութիւնը
Կը բուժէ խոյլերը
Կը բուժէ հազը, ցրտառութիւնները
Կը բուժէ ընդհանուր տկարութիւնը
Կը բուժէ մանկանց ճաղածութիւնը
Բժիշկներէն ընդունուած է, ախորժ համ ու հոտ ունի, դիւրամարս է, և ամենէն փափուկ ստամոքսները կը տանին զայն ։
Կը վաճառուի գլխաւոր դեղավաճառաց և դեղագործաց քով ։
Գործակատարք ի Կ. Պոլիս, ՀԱՄՄԸՐ ԵՒ ՀԻՐՇԷԼ 2218

ՄՈԳԱԿԱՆ ՆԵՐԿ

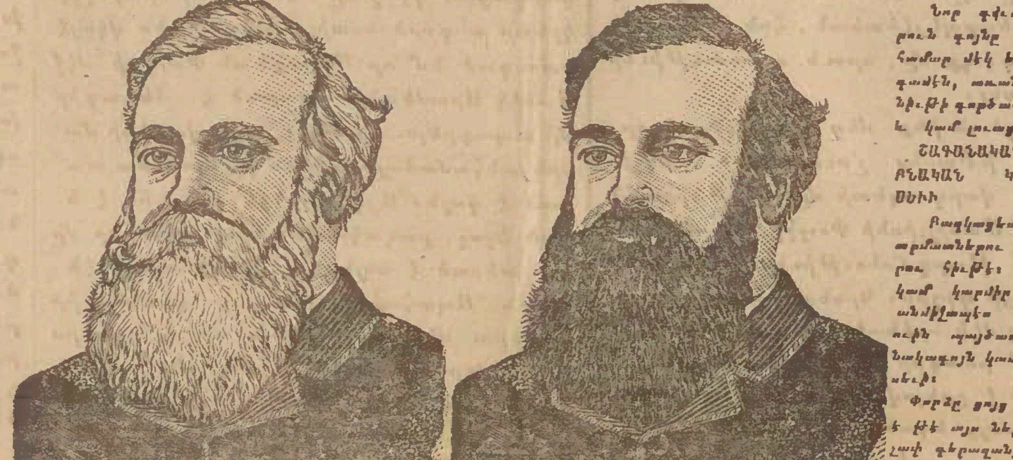

Նոր դիտ մազի բուն գոյնը փոխելու համար մէկ երկու անգամէն, առանց ուրիշ նիւթի գործածութեան և կամ լուացքի,
ՇԱԳԱՆԱԿԱԳՈՅՆ ԿԱՄ ԲՆԱԿԱՆ ԿԱՏԱՐԵԱԼ ՍԵՒԻ
Բաղկացեալ միայն դրմամներու և խոտերու հիւթէ ։ Սպիտակ կամ կարմիր մազերն անմիջապէս կը փոխուին պայծառ շագանակագոյն կամ թանձր սեւի ։
Փորձը ցոյց տուած է թէ այս ներկն ս'ը- շափ գերազանց է նմանօրինակ ուրիշ պատրաստութիւններէ ։ Իւր առաւելութիւնն է մազերուն ամէնէն բնական երեւոյթը տալ և ամենեն ուշադիր դիտողն ի գերեւ հանելը կը կասեցունէ հերաց անկումը, գլուխը կը մաքրէ թեփը կ'անհետացնէ և նոր ոյժ կուտայ մազային մորթին ռեչագրութեամբ կարգալը

ԳՈՐԾԱԾՄԱՆ ԵՂԱՆԱԿԸ
Սրուակն երերցնել գործածելէ առաջ և փոքր քանակութեամբ հեղուկէն դնել սկաւառակի մը մէջ, յետոյ քարակապի սանտրով մը կամ այդ հեղուկէն մէջ թրջած սպունգով մը թեթեւ կերպով մազերուն վրայ անցունել գոչ, այնպէս որ ամբողջ մազերը թրջին ։ Ապա գլուխը բաց պահել մինչեւ որ հեղուկը ցամքի ։ Բոլոր մազերը մէկ հէլլելով, սեւին մէկ երկու գործածութեան պէտք ունին, այլոց համար մէկ անգամը բաւ է ։ Եթէ մէկ երկու անգամէն աւելի գործածուի, գոյնն աւելի թուխ կ'ըլլայ ։ Անգամ մը որ ուզուած գոյնը ձեռք բերուած է, գոյն տարիներով պահելու համար կը բաւէ երեք չորս շաբաթն անգամ մը հեղուկէն գործածել ։ Նոյն եղանակը գործածելու է մօրուքին և պեխերուն համար ։ Պէտք կայ գլուխը լուալ գործածութենէն առաջ կամ ետքը ։ Միայն դէմքն և ձեռները լուալ առ ի զգուշութիւն ։
Դան. Եթէ ուզուած գոյնը ձեռք չբերուի մէկ երկու գործածութենէն ետք, գլուխը լուալու է քիչ մը աղաջրով և սպունգով մը թրջել հեղուկէն մէջ թեթեւապէս թրջած սպունգ մը, և ուզուած ազդեցութիւնն յառաջ կուգայ անմիջապէս ։

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՊԱՀԵՍՏ
Միակ կեդրոնատեղի ԷՏՄՈՆՏ ԳԱՐՈՒԱՆԱ, ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՄԹԵՐԱՆՈՑ, Վպզիտա պահականոցին քով, կայարան Ղալաթիա-Շիշլիի Թրամվէյից, թիւ 95 և 97, Ղալաթիա ։ 2214

ՀԱԶԻ, ՇՆՉԱՐԳԵԼՈՒԹԵԱՆ, ՊՐՈՆՇԻԴԻ, ՀԱՐԲՈՒԽԻ, ՑՐՏԱՌՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ՁԱՅՆԻ ԿԵՐԿԵՐՄԱՆ ՀԱՄԱՐ

ԴՆՉԱՓՈՂԻ ԵՒ ԽՌՉԱՓՈՂԻ ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԵԱՆՑ դէմ իբր ապահով դարման այս դեղին վայելած համբաւը միշտ կը հաստատուի այն բազմաթիւ նամակներով զորս Պ. Բօուէլ կ'ընդունայ անոնցմէ որք գործածած և ճանչցած են նորա յատկութիւնները ։
ԻՆՔՆԱՐՈՒԽ ՎԿԱՅՈՒԹԻՒՆ
Տիկին Մառի Ռօզ հաշակաւոր երգչուհին, այսպէս կը գրէ ։ 21 Յունուար 1890 — Սիրելի... Կը հարցունէք թէ ինչպէս զերծ մնացի ինֆլուէնցայէն, թէ որպիսի գաղտնիքով կրցայ այնքան փոյլուն վիճակի մէջ պահել ձայնս ։ Ըսեմ. միմիայն գործածութեամբ Բօուէլի «Պալսամ օֆ Անիզիտ» կոչուած դեղով ։ Այս հաճելի դեղին կանոնաւոր գործածման կը վերագրեմ ձմրան գառն եղանակին յառաջ զանազան հ'ւանդութիւններէ զերծ մնալս, որով կրցայ ի գերեւ չի հանել հասարակութեան յոյսերը ։ Գործածեցէք ուրեմն Բօուէլի այս սպեղանին. անտարակոյս պիտի բուժէ զձեզ ։ Ձերդ ՄԱՌԻԱ ՌՕԶ ՄԷՊՐԼՕՆ
Կը վաճառուի ամեն դեղատանց և արտօնեալ դեղերու վաճառականաց քով, շիշը 1 շիլին ½ բէնսի, 2 շիլին 3 բէնսի և 11 շիլինի ։—Պատրաստեալ ձեռամբ ԹՕՄԱՍ ԲՕՈՒԷԼԻ, 4, Ալպիոն Բալէյս, Պլաքֆրիերս րօտ, Լոնտոն ։
Մեծաքանակ և փոքրաքանակ կը վաճառուի Թուրքիոյ և Պուլկարիոյ ներկայացուցչին քով.
2214 Մ. ԷՏՄՈՆՏ ԳԱՐՈՒԱՆԱ
Անգլիական ընդհանուր մթերանոց, Վպզիտա, պահականոցին քով, կայարան Թրամուէյից, 95 և 97

ԴԱՄԻԱՆՈՍ ՓԱՓԱԶԵԱՆ
211, Կ. ՊՈԼԻՍ ՄԱՀՄՈՒՏ ՓԱՇԱ 211

Պատիւ ունի ծանուցանել իւր բազմաթիւ յաճախորդաց թէ, իւր խանութին մէջ կը պատրաստուին թէ՛ արանց և թէ կանանց յատուկ ամէն տեսակ գեղեցիկ կօշիկներ Ֆրանսական նիւթերով և Ֆրանսայէ բերուած վերջին նորաձեւութեանց համապատասխանող օրինակներու համաձայն ։
Պատրաստուած կօշիկները հետեւեալ վերջին գներով կը վաճառուին ։

Պոթին կալոշ	ղշ. 95	Սկարբին	ղշ. 52
Մանթարըլը Պօթին	» 75	Պալատական կալոշ	» 45
Պօթին	» 67	Կանանց մուճակ	» 35
Մոյկ	» 140	Կանանց սկարբին	» 40
Մոյկ և կալոշ	» 130		

Ապսպրուածներուն վրայ տասը դրուշ յաւելում կըլլայ ։ (20)

Royal Windsor

ՀՌՉԱԿԱՒՈՐ ՎԵՐԱՆՈՐՈԳԻՉ ՄԱԶԵՐՈՒ
Սպիտակ մազեր ունի՞ք, մազերնիդ կը թափի՞ն, մազերու արմատները թուլցա՞ծ են կամ կը թափի՞ն ։ Եթէ ունիք այդ տեսակ բաներ գործածեցէ՛ք Ռօայէլ Վինտօրի դեղը, որովհետեւ այս դեղ երիտասարդութեան առնելին պէս, բնական գոյն մը ու գեղեցկութիւն մը կ'ուտայ սպիտակ մազերուն և կ'արգելու մազերու թափիլն եայլն ։ Այս դեղ. որուն տէրը չքադրամի արժանացած է մազերու միակ վերանորոգիչն է ։ Անյուսալի արդիւնքներ առաջ բերելով, վաճառումն օրէ օր աւելնալու վրայ է ։ Փափաքողաց պիտի գրկուի մանրամասնութիւններ ու վկայութիւններ պարունակող ծանուցումն առանց որ և է ծախքի ։ Այս դեղ կը վաճառուի գլխաւորաբար վարսավիրաներու և դեղագործներու քով ։

Վէյժինիի վարդի սպեղանին երեսի գոյնը կը գեղեցկացնէ ։ Այս եւս կը ծախուի Ռօայէլ Վինտօրի ծախուած տեղերը ։

ՏԱՐՕՐԻՆԱԿԵԻ ՀԱՄԱՃԱՐԱԿ ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆ ԱՅՍ ԵՐԿՐԻՆ ՄԷՋ

Դժողի մը պէս որ գիշեր ատեն զմեզ կը կողոպտէ, այդ հիւանդութիւն մեր վրայ կը յարձակի գաղտագողի: Անկեց տառապողները յաւեր կը զգան իրենց կուրծքին ու կողերու[illegible] ։ Երբեմն նոյն իսկ իրենց կռնակին մէջ ։ Ջանձրոյթ կը զգան և ննջելու պէտք մը ։ Բերանը գառնահամ կըլլայ՝ մանաւանդ առտուն, Ատամունք կ'ազտեղին տեսակ մը թանձր լորձունքով ։ Ախորժակը բաց չըլլար ։ Հիւանդն իւր ստամոքսին վրայ մեծ ծանրութիւն մը կը զգայ, և երբեմն ստամոքսին խոռոչներուն մէջ ալ սկարութեան զգցում մը և անյագ պարապութիւն մը ։ Ժամանակէ մը ետք չոր հազ մը կը սկսի՝ որուն հետ սակայն, մէկ քանի ամէն կանաչագոյն թուք մը կուգայ ։ Հիւանդն անդուլ խոնջութիւն մը կը զգայ և ի զուր քունն օգնութեան կը կոչէ, որ ոչ մէկ ամոքում կը շնորհէ նմա ։ Յետոյ հիւանդը կ'ըլլայ ջղային, զայրացկոտ և թախծալից. և ամէն բան գէշ կերեւի իրեն ։ Երբ յանկարծ ոտք ելնէ, տեսակ մը ցնորում կը զգայ ։ Փորշարութիւն կունենայ, ատեն ատեն մորթը չոր եւ տաք կ'ըլլայ, եւ արիւնն՝ թանձր ու անշարժ, աչաց սպիտակուցը դեղնորակ գոյն մը կ'առնու, քիչ եւ դժուարաւ կը միզէ ։ Հիւանդը շատ անգամ կ'առիպուի կերած կերակուրները դուրս տալ, այս փոփումները բերնին մէջ երբեմն գառն, երբեմն քաղցր համ մը կը ձգեն, և շատ անգամ անոնց կը հետեւի սրտի բաբախում. Հիւանդին տեսողութիւնը կը տկարանայ, եւ աչաց առջեւ միշտ բիծեր կը տեսնէ, մեծ յոգնութիւն եւ տկարութիւն կը զգայ ։ Բոլոր այս ախտանշանք հետզհետէ կը յայտնուին ։ Կ'ըսուի թէ ժողովրդեան երեք չորրորդ մասը կը տառապի այդ ախտով այս կամ այն ձեւին տակ ։ Բժիշկները շատ անգամ կը խաբուին այս ախտին բնութեա՛ը վրայ ։ Ոմանք կը դարմանեն զայն իբր յետրդի հիւանդութիւն մը, այլք՝ իբր դժուարամարսութիւն, եւ վերջապէս ոմանք ալ իբր փայծաղնացաւ, եւն, բայց իրենց դարմաններէն ոչ մին յաջողութիւն գտած է ։ Եւ սակայն հնարուած է «Fxtract of Roots» կամ Մէռ Սէկըլի բուժիչ օշարակն, որ ամեն հիւանդութիւն կը բժշկէ ։
Անմարսողութիւնն յայժ ծանր հիւանդութիւն մըն է, ո՛յով կը տառապի ընկերութեան մէկ բազմաթիւ դասակարգն եւ որմէ յառաջ կ'ուգան աղէտալի հետեւանքներ, եթէ անմիջական դարմաններ ի գործ չի դրուին ։ Սէկըլի օշարակն ազդեցիկ դեղ մըն է, ամենէն դժուարին պարագայներու մէջ իսկ ։ Հրապարակին վրայ եղած բազմաթիւ կեղծերէն զգուշանալու համար դիմել Թուրքիոյ, Պուլկարիոյ եւ Ռումանիոյ միակ գործակալին
ԷՏՄՈՆ ՔԱՌՈՒԱՆԱ
Անգլիական ընդհանուր մթերանոց, Վպզիտա, պահականոցին քով, կայարան Թրամուէյից, 95 և 97

ՈՍԿԵԱՑ ԵՒ ԱՐԾԱԹԵԱՑ ՎԵՑ ՄԻՏԱԼՔ — ԱՐՄԱՏԱԿԱՆ ԲՈՒԺՈՒՄՆ ՍՏԱՄՈՔՍԻ ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԵԱՆՑ — ՊԱՏՈՒՈՅ ՎԿԱՅԱԿԱՆ 1872 ՓԱՐԻԶ
ՏԻՒՌԱՆԻ ԳԻՆԻ 2218
Ֆրանսացի և օտար բժշկաց 4000է աւելի ներբողալից վկայութիւնք կ'ապացուցանեն ազդեցութիւնն այս գինիին, որ Ալիքանթէի գինիին չափ ախորժահամ է ։
Կազդուրիչ և զօրացուցիչ է որովհետեւ կ'աւելցնէ ախորժակը և կը դիւրացնէ մարսողութիւնը
Կեդրոնատեղի՝ ՏԱՆՆԻ ԵՒ ԺՈՒՏԱՆ, 1, Կամուրջի հրապարակ, Պոլիս

ԿԵԱՆՔ. ԱՃՈՒՄՆ և ԳԵՂ ՄԱԶԵՐՈՒ ։
ՄԻԼՐՕԶ
ՄԱԶԵՐՈՒ ՄԻԱԿ ՀԱՏԻԿ ՆՈՐՈԳԻՉ
Իրապէս իրենց առջի թարմ գոյնին կը դարձունէ ճերմկած կամ գունաթափ մազերը. Կը զօրացունէ անոնց թափելը. Կը մաքրէ գլուխը, կը վերջացունէ թեփը, ու մազերուն նոր կեանք, աճում, փայլ ու գեղեցկութիւն կուտայ ։
Կը վաճառուի երկու չափով՝ մեծ շիշերու մէջ ։
Գլխաւոր մթերանոցը Լոնտոն է (114 and 116, Southampton Row). Նիւյորք, Բարիզ ու Նիւ-Եորք ։
Մեծաքանակ վաճառում Պոլիս Բ. և Հ. Բիւչիւքեան Եղբարց դեղարանը Եէնի ճամի փողոց Թ. 18 և ի Ղալաթիա Եիւքսէք քալտըրըմ Էտմոն Քարուանայի քով ։
Փոքրաքանակ վաճառում ի Պոլիս Բ. և Հ. Բիւչիւքեան Եղբարց դեղարանը՝ կամուրջի դիմաց Թիւ 17, և ի Բերա Մեծ փողոց Թիւ 433, Իզխտօռի անուշահոտութեանց վաճառատունը ։ 2218

ՇԻՐՔԻԹԻ ԽԱՅՐԻՅԻ
ԿԻՐԱԿՆՕՐԵԱՅ ԺԱՄԱՆԱԿԱՑՈՅՑ 6
1891 ՄԱՐՏ 30 ՇԱԲԱԹ ՕՐԷՆ ՍԿՍԵԱԼ ՄԻՆՉԵՒ ՄԱՅԻՍ 3 ՈՒՐԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ

Վաբօրէն ելնող շոգենաւեր
12 — Պէգէք Արնավ. Գուրուչ. Օրթագ. Պէշիք.
12 — Եէնիմ. Մէզ. Պէօյիւք. Թար. Եէնիք. Միրկ. Ր. Հիսար Պէգէք Արնավ. Գուրուչ. Օրթ. Պէշիքթաշ
12 15 Վանիք. Չէնկէլ. Պէյլէր. Գուզկ. Պէշիք.
12 30 Պէյգօզ Բաշայ. Ջուպգ. Գանլ. Ա. Հիսար Գանտ. Վանիք. Չէնկ. Պէյլ. Գուզկ.
1 — Եէնիմ. Մէզա. Պէօյիւքտ. Թարա, Եէնիք. Միրկ. Պյաճ. Ր. Հիսար Պէգէք Արնավ. Գուրուչ. Օրթ. Պէշիք.
2 — Եէնիմ. Մէսարա. Պէօյիւք. Թարա. Եէնիք. Սթէնեա Միրկ. Ր. Հիսար Պէգէք Արնավ. Գուրչ. Օրթագ. Պէշիք.
2 45 Ր. Ա. Գավագ Մէզարա. Պէօյ. Թարա. Պէյգօզ Բաշայ. Ջուպգ. Գանլըճա Ա. Հիս. Գանտլ. Վանիք. Չէնկ. Պէյլէր. Գուզկ. Իւսկտ.
3 — Եէնիմ. Մէզա. Պէօյիւք. Թարա. Եէնիք. Սթէն. Միրկ. Պյաճ. Ր. Հիսար Պէգէք Արնվ. Գուրուչ. Օրթ. Պէշիքթաշ
3 45 Եէնիմ. Մէզարա. Պէօյիւք. Թարա. Պէյգօզ Բաշայ. Ջուպ. Գանլ. Ա. Հիսար Գանտլ. Վանիք. Չէնկ. Պէյլէր. Գուզկ. Պէշիքթաշ
4 30 Եէնիմ. Մէզարա. Պէօյիւք. Թարա. Եէնիք. Սթէնեա Միրկէօն Պյաճք. Ր. Հիսար Պէգէք Արնավ. Գուրչ, Օրթագ Պէշիքթաշ
5 15 Պէյգօզ Բաշայ. Ջուպք. Գանլճ. Ա. Հիսար Գանտ. Վանիք. Չէնկ. Պէյլ. Գուզկ. Պէշիքթաշ
5 45 Եէնիմ. Մէզար. Պէօյիւք. Թարայ. Եէնիք. Միրկ. Պյաճ. Ր. Հիսար Պէգէք Արնավ. Գուրչ. Օրթագ. Պէշիք.
7 — Եէնիմ Մէզարա, Պէօյիւք. Թարայ. Պէյգ. Բաշայ. Եէնիք. Միրկ Գանլըճ. Ր. Ա. Հիսար Գանտլ. Արնավ. Չէնկէլ. Պէյլ. Օրթագ Գուզկ. Պէշիք. Իւսկ.
8 — Ա. Ր. Գավ. Եէնիմ. Մէզա. Պէյիւք. Թարա. Եէնիք. Սթէն. Միրկէօն Ր. Հիսար Պէգէք. Արնվ. Օրթագ. Պէշիկ.
9 — Մէզարա. Պէօյիւք. Թարա. Պէյգօզ Բաշայ. Ջուպ. Գանլ. Ա. Հիսար Գանտ. Վանիք. Չէնկ. Պէյլ. Գուզկ. Իւսկ.
10 — Մէզարա. Պէօյիւքտ. Թարա. Եէնիք. Միրկ. Ր. Հիսար. Արնավ. Գուրչ. Օրթագ Պէշիկ.
10 30 Եէնիմ. Մէսարա. Պէօյիւք. Թարա. Եէնիք. Պյաճ. Ր. Հիսար Պէգէք Արնավ. Օրթ. Պէշիք.

Կամուրջէն ելնող շոգենաւեր
1 15 Պէշիք. Օ. Թագ. Արնավ. Պէգէք Ր. Հիսար Պյաճ. Եէնիք. Թարա. Պէօյ. Մէսարա. Եէնիմ.
2 30 Պէշիք. Օրթ. Գուր. Արնվ. Պէգէք Ր. Հիսար Միրկ. Եէնիք. Թարա. Պէօյ. Մէզա. Եէնիմ.
3 — Գավաթ. Իւսկ. Պէշիք. Գուզկ. Օրթ. Պէյլ. Չէնկէլք. Արնավ. Գանտ. Ա. և Ր. Հիսար Գանլըճ. Միրկ. Եէնիք. Բաշայ. Պէյգ. Թարա. Պէօյիւքտ. Մէզարա. Եէնիմ.
3 40 Իւսկ. Գուզկ. Պէյլէր. Չէնկ. Վանիք. Գանտ. Ա. Հիսար Գանլըճա Ջուպգ. Բաշայանճէ Պէյգօզ
4 — Պէշիկ. Օրթագ. Գուրչ. Արնավ. Պէգէք Ր. Հիսար Պյաճգ. Սթէնեա Եէնիք. Թարա. Պէօյիւք. Մէզարա. Եէնիմ.
5 15 Իւսկ. Պէշիք. Օրթ. Գուր. Արնվ. Պէգէք Ր. Հիսար Միրկ. Եէնիք. Թարա. Պէօյիւք. Մէզա. Եէնիմ. Ր. Ա. Գավագ
6 — Գավաթ. Իւսկ. Պէշիք. Գուզկ. Օրթագ. Արնավ. Պէգէք Ա. Ր. Հիսար Միրկ Եէնիք. Պէյգօզ Թարա. Պէօյ. Մէզարա. Եէնիմ.
7 15 Պէշիք. Իւսկ. Գուզկունճ. Օրթագ. Պէյլէր. Չէնկէլ. Արնավ. Գանտ. Ր. Հիսար Պյաճ. Գանլըճա Եէնիք. Թարա. Պէօյիւք. Մէզա. Եէնիմ.
8 30 Պէշիքթաշ Օրթ. Արնվուտ. Պէգէք Ր. Հիսար Միրկ. Եէնիք. Թարա. Պէօյ. Մէզա. Եէնիմ.
9 30 Պէշիկ. Օրթագ. Գուրչ. Արնավ. Ր. Հիսար Պյաճ. Գանլըճա Եէնիք. Պէյգօզ Թարա. Պէօյիւք. Մէզարա. Եէնիմ.
10 20 Պէշիքթաշ Օրթագ. Գուրուչ. Արնավ. Պէգէք Ր. Հիսար Պյաճ. Միրկէօն Սթէնեա Եէնիք. Թարա. Պէօյք. Մէզարա. Եէնիմ.
10 5 Գավ. Գուզկ. Պէյլէր. Չէնկ. Վան. Գանտ. Ա. Հիսար Գանլըճ. Ջուպուգլը Բաշայ. Պէյգ. Թար. Մէզ. Ր. և Ա. Գավագ ։
11 20 Պէշիքթ. Օրթագ. Արնավ. Պէգէք Ր. Հիսար Միրկ. Եէնիք. Թարա. Պէօյք. Մէզա. Եէնիմ.
11 10 Իւսկ. Գուզկ. Պէյլէր. Չէնկ. Վանիք. Գանտ. Ա. Հիսար Գանլըճա Ջուպգ. Բաշ. Պէյգօզ
11 30 Պէշիք. Գուզկ. Օրթ. Պէյլէր. Չէնկ. Վանի
12 — Պէշիք. Օրթագ. Գուրուչ. Արնավ. Պէգէք